

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

[Ἐκ τῶν τοῦ Ἑρβέρτου Σπένσερ].

Δὲν κατενόηθη ἔτι ἡ κυριωτάτη ἔλλειψις τῶν σχολικῶν ἡμῶν προγραμμάτων. Παρὰ πᾶσαν τὴν τελειοποίησιν τῶν συστημάτων καθ' ὕλην καὶ κατ' εἶδος, ὅ,τι πρὸ πάντων ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώκηται, παραμελεῖται, ἀλλ' οὐδ' ὡς εὐχῆς ἄξιον ἔτι ἀναγνωρίζεται. Παρασκευὴ διὰ τὰ καθήκοντα τοῦ βίου εἶνε ὁ σκοπός, ὃν γονεῖς καὶ διδάσκαλοι σιωπηλῶς προτίθενται ἐν τῇ ἀγωγῇ· καὶ εὐτυχῶς ἡ ἀξία τῶν διδασκομένων μαθημάτων καὶ τῶν μεθόδων ἡ δοκιμότης κρίνονται νῦν κατὰ τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προσαρμογὴν αὐτῶν. Τούτου ἕνεκα θεωρεῖται νῦν καλὸν ν' ἀντικατασταθῇ ἡ καθαρῶς κλασσικὴ παιδείαις δι' ἄλλης περιλαμβάνουσης τὴν σπουδὴν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἄλλ' ἐνῶ μεθ' ἱκανῆς ἐπιμελείας παρασκευάζεται ἡ νεολαία ἀμφοτέρων τῶν φύλων διὰ τὸν κοινωνικὸν καὶ δημόσιον βίον, ἀφίεται ἐντελῶς ἀπαράσκειος διὰ τὰ πατρικὰ καὶ μητρικὰ καθήκοντα. Ἐνῶ πάντες εἶνε πεπεισμένοι ὅτι, ὅπως δυνήθη τις νὰ κερδίῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐν τῷ κόσμῳ, ὀφείλει νὰ διέλθῃ δι' ἐπιμελοῦς καὶ πολυπόνου προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας, πάντες ὁμως, ὡς φαίνεται, νομίζουσι ὅτι διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων οὐδεμία παρασκευὴ εἶνε ἀναγκαία. Καὶ ἐνῶ ἔτη μὲν κατατρίβει ὁ νέος πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ εἶδους ἐκείνου τῶν γνώσεων, ὧν ἡ κυρία ἀρετὴ εἶνε ὅτι ἀποτελοῦσι «τὴν ἀνατροφὴν ἀνθρώπου τοῦ κόσμου», ἔτη δὲ ἡ νέα πρὸς ἀπόκτησιν τῶν προσόντων, ἅτινα θ' ἀναδειξῶσιν αὐτὴν τὸ κόσμημα τῶν ἐσπερίδων, δὲν ἀφιεροῦται οὐδὲ μία ὥρα ὑπὲρ τῆς σπουδῆς, ἣτις θὰ καθίστα ἀμφοτέρους ἱκανοὺς νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ σοβαρῶτατον τῶν καθηκόντων, τὴν κυβερνήσιν τῆς οἰκογενείας. Μήπως διότι ἐνδεχόμενον εἶνε νὰ μὴ εὐρεθῶσιν ἐν τῷ βίῳ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος τούτου; Ἐξ ἐναντίας πολὺ βεβαιότερον εἶνε ὅτι θὰ εὐρεθῶσιν εἰς αὐτὴν. Μήπως διότι ἡ ἐκπλήρωσις αὐτοῦ εἶνε εὐχερής; Ἄλλ' ἐξ ὧν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου αὕτη εἶνε ἡ δυσκολωτάτη. Ἡ μήπως διότι δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ ὅτι πᾶς νέος καὶ πᾶσα νέα θὰ μεταμορφωθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἐν τῇ τέχνῃ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων; Ἄλλ' οὕτε ἡ ἀνάγκη τῆς εἰς τὴν τέχνην αὐτὴν μορφώσεως ἀναγνωρίζεται καὶ τὸ πρᾶγμα ἄλλως εἶνε τοσοῦτο περίπλοκον, ὥστε ἥκιστα πρέπει τις νὰ ὑπολογίσῃ

εἰς τὸ δυνατόν τῆς αὐτοδιδασκαλίας. Οὐδεμία λοιπὸν εὐλογος ἀπόφασις ὑπάρχει, ὅπως ἀποκλείηται τῶν σπουδῶν ἡ τέχνη τῆς ἀγωγῆς.

Ἐπὲρ τῆς εὐτυχίας αὐτῶν τῶν γονέων, ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τῶν τέκνων καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν εἶνε λίαν σπουδαία ἡ γνώσις τῶν καλλίστων μεθόδων τῆς φυσικῆς, πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὄφειλε νὰ ἐρχηται κατὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐπιθέτον τὴν κορωνίδα εἰς αὐτάς. Ὅπως ἡ φυσικὴ ὀριμότης χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ τεκνοποιεῖν, ἡ πνευματικὴ ὀριμότης χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνατρέφειν τέκνα. Τὸ ἀντικείμενον τὸ περιλαμβάνον πάντα τὰ ἄλλα καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλον ν' ἀποτελῇ τὸν ὑπατον σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς, εἶνε ἡ θεωρία καὶ ἡ πράξις τῆς ἀγωγῆς.

Διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς παρασκευῆς ταύτης ἡ παιδονομία καὶ ἰδίᾳ ἡ ἠθικὴ τῶν τέκνων κυβερνήσις εἶνε οἰκτρά. Ἡ δὲν φροντίζουσι παντάπασιν περὶ αὐτῆς οἱ γονεῖς, ἢ αἱ σκέψεις αὐτῶν εἶνε παχυλαὶ καὶ ἄλογοι. Ἐν ταῖς πλείστασι περιστασεῖν ἢ πρὸς τὰ τέκνα διαγωγὴ τῶν γονέων, μάλιστα δὲ τῆς μητρὸς, εἶνε ἀπόρροια τῆς ἐμπνεύσεως τῆς στιγμῆς, δὲν ὑπαγορεύεται ὑπὸ ἀσφαλοῦς πεποιθήσεως περὶ τοῦ συντελοῦντος εἰς τὸ καλὸν τοῦ παιδός, ἀλλ' ἀπλῶς ὑπὸ τῆς συναισθηματικῆς καταστάσεως, ἐν ἣ διατελοῦσιν ἐκάστοτε οἱ γονεῖς, καὶ κατὰ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν ποικίλλει ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Ἐὰν αἱ ἐμπνεύσεις αὗται τοῦ πάθους καθοδηγῶνται ὑπὸ ἀρχῶν τιῶν καὶ ἔχωσιν ὀρισμένην τιὰ μέθοδον, ταύτας ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἀμάθεια καὶ ἀνεπιστημοσύνη τοῦ παρελθόντος, ἀφύπνισαν δ' ἐν ἡμῖν παιδικαὶ ἀναμνήσεις ἢ ὑπέβαλον τροφοὶ καὶ ὑπνέτριαι. Ὁ Ρίχτερ τὸ χάος τοῦτο τῶν ἀντιφατικῶν ἰδεῶν καὶ πράξεων ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς οἰκογενείας περιέγραψεν οὕτως:

«Ἐὰν αἱ ἀπειροπληθεῖς ἀντιφάσεις τῆς ἀγωγῆς μεγάλου ἀριθμοῦ γονέων μεσαιᾶς πνευματικῆς δυνάμεως ἐξητάζοντο ἐπιμελῶς καὶ κατετάσσοντο συστηματικῶς, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ἠθικὴν τῶν παιδῶν ἀγωγὴν, θὰ ἀπῆρτιζον σύνολόν τι τοιοῦτον παραγγελημάτων. Κατὰ τὴν πρώτην ὥραν ὁ πατὴρ ἀποφαινεται: «Εἰς τὸν παῖδα πρέπει νὰ διδασθῇ ἡ καθαρὰ ἠθικὴ εἴτε ὑπ' ἐμοῦ εἴτε ὑπὸ τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἐπιμελειαν αὐτοῦ» κατὰ τὴν δευτέραν, «προτιμητέα ἡ μικτὴ ἠθικὴ, ἥτοι ἡ ἠθικὴ ἢ μὴ χωριζομένη τῆς ἀτομικῆς ὀφειλείας» τὴν τρίτην ὥραν λέγει

εις τὸ τέκνον του, «δὲν βλέπεις ὅτι ὁ πατήρ σου πράττει οὕτως;» τὴν τετάρτην, «εἶσαι μικρός, καὶ τοῦτο ἀρμόζει μόνον εἰς τοὺς μεγάλους» τὴν πέμπτην, «ὁ μέγας σκοπὸς εἶνε νὰ εὐδοκίμησῃς ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ν' ἀναδειχθῆς ἐν τῷ κράτει» τὴν ἕκτην, «τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου καθορίζουσιν οὐχὶ τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ τὰ οὐράνια-ἀγαθὰ» τὴν ἑβδομῆν, «πρέπει νὰ ὑποφέρῃς τὴν ἀδικίαν καὶ νὰ ἔχῃς ὑπομονήν» τὴν ὄγδοον, «ἀλλ' ἀπόκρουσον γενναίως τὸν προσβάλλοντά σε» τὴν ἐνάτην, «μὴ κάμνης θόρυβον» τὴν δεκάτην, «τὰ παιδιὰ δὲν πρέπει νὰ μένωσιν οὕτως ἀκίνητα» τὴν ἑνδεκάτην, «πρέπει νὰ ὑπακούῃς εἰς τοὺς γονεῖς σου» τὴν δωδεκάτην, «ἀλλ' ὀφείλεις καὶ μόνος νὰ εὐρίσκῃς καὶ πράττῃς τὸ ἀγαθόν». Οὕτω διὰ τῆς ἀδιαλείπτου τῶν ἀρχῶν κυμάνσεως ὁ πατήρ καλύπτει τὸ ἀβάσιμον καὶ ἀτελές αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν μητέρα, αὕτη οὐτε πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς εἶνε ὁμοία, ἀλλ' οὐτε καὶ πρὸς τὸν ἀρλεκίνον ἐκείνον, ὅστις ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς φέρων ὑπὸ τοὺς βραχίονας ἑκατέρωθεν φάκελον ἐγγράφων καὶ ὅστις ἐρωτηθεὶς τί ἔφερον ὑπὸ τοὺς βραχίονας ἀπεκρίθη ὑπὸ μὲν τὸν δεξιὸν διαταγὰς, ὑπὸ δὲ τὸν ἀριστερὸν ἐναντίας διαταγὰς. Ἀλλὰ πολλῶ καλλίον θὰ ἠδύνατο νὰ παραβληθῆ πρὸς ἑκατόγχερα γίγαντα φέροντα εἰς ἑκάστην χεῖρα τοιαύτας διαταγὰς.

Μεταβολὴ τῆς καταστάσεως ταύτης δὲν εἶνε ἐγγύς. Γενεαὶ πρέπει νὰ παρέλθωσι, μέχρις οὗ σημαντικὴ τις βελτίωσις ἐπέλθῃ. Ὅπως τὰ πολιτεύματα, καὶ τὰ συστήματα τῆς ἀγωγῆς δὲν δημιουργοῦνται, ἀλλ' ἀναπτύσσονται. Ἡ δὲ ἀνάπτυξις δὲν καθίσταται αἰσθητῆ εἰς βραχείας χρονικὰς περιόδους. Ἀλλ' ὅσον βραδέως καὶ ἂν γίνηται ἡ βελτίωσις, ἐπιβάλλεται οὐδὲν ἦττον ἡ χρῆσις μέσων βοηθούτων εἰς ταύτην, ἐν δὲ τούτων εἶνε ἡ συζήτησις.

Δὲν φρονοῦμεν μετὰ τοῦ Παλμερστῶν, ὅτι πάντες οἱ παῖδες γεννῶνται καλοί. Ἡ ἐναντία γνώμη, καίτοι καὶ ταύτην δὲν δύναται τις καθόλου νὰ ὑποστηρίξῃ, φαίνεται ὅμως ἥττον ἀπέχουσα τῆς ἀληθείας. Δὲν φρονοῦμεν ἐπίσης ὅτι εἶνε δυνατόν δι' ἀγωγῆς ἐπιδεξίως διεξαγομένης νὰ καταστήσωμεν αὐτοὺς ἀκριβῶς τοιοῦτους, ὅποιοι ὄφειλον νὰ εἶνε. Τούναντίον γνωρίζομεν ὅτι δύναμεθα νὰ περιστείλωμεν τὰς φυσικὰς ἀτελείας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ ἐξαφανίσωμεν αὐτάς. Τὴν γνώμην τινῶν, ὅτι σύστημα τέλειον ἀγωγῆς θὰ παρῆγεν ἰδεώδη ἀνθρωπότητα, δύναται τις νὰ παραβάλῃ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Σελεῦ πούτων ποιημάτων του ἐκφρασθεῖσαν, ὅτι ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης ἀπέβαλλε τοὺς ἀρχαίους αὐτῆς θεσμούς καὶ προλήψεις, πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχοντα κακὰ θὰ ἐξελείπον παραχρῆμα. Ἀλλ' ὁ ἀπαθῶς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἐξετάζων δὲν

δύναται οὔτε ἐκείνην οὔτε ταύτην ν' ἀποδεχθῆ.

Παρὰ πάντα ταῦτα καλὸν εἶνε νὰ συμπαθῆ τις πρὸς τοὺς τρέφοντας τὰς ἀγὰν αἰσίας ταύτας ἐλπίδας. Ὁ ἐνθουσιασμὸς μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ φανατισμοῦ ἐλαυνόμενος εἶνε καλόν, ἴσως μάλιστα ἀπαραίτητον ἐλαττήριον πρὸς γενναίας πράξεις. Εἶνε φανερόν ὅτι ὁ πλήρης ζήσεως πολιτικός ἀνὴρ δὲν θὰ ὑπέμενε τοσοῦτους ἀγῶνας οὐδὲ εἰς τοσαύτας θυσίας θὰ ὑπεβάλλετο, ἐὰν μὴ ἐπίστευεν ὅτι ἡ μεταρρυθμισις, ὑπὲρ ἧς ἀγωνίζεται, εἶνε τὸ ἀναγκαϊότατον πάντων. Ἄνευ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ μέθη εἶνε ἡ πηγὴ πάντων τῶν κακῶν τῆς κοινωνίας ὁ ἀπαρνούμενος πᾶν πνευματώδες ποτόν δὲν θὰ ἐδείκνυε τοσαύτην ἐμμονήν ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ῥηθῆ καὶ περὶ πλείστων ἄλλων σκοπῶν. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῶν θεωρούτων τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀγωγὴν ὡς τὴν πανάκειαν τῶν κακῶν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ αὐτῶν αἰσιοδοξία δὲν εἶνε ἄμοιρος καὶ τινος ὀφείλειας. Καὶ ἴσως εἶνε αὕτη μία τῶν ἀγαθῶν ὄψεων τῆς διατάξεως τῶν πραγμάτων, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἡ πίστις αὐτῶν μένει ἀκλόνητος.

Ἀλλὰ καὶ ὡς ἀληθῆς ἂν δεχθῶμεν ὅτι διὰ τινος συστήματος ἠθικῆς ἀγωγῆς μὴ ἐξευρεθέντος ἐστὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διαπλάσωμεν τὸ τοῦ παιδὸς ἦθος κατὰ τὸν ποθούμενον τύπον, ὅτι δὲ τὸ σύστημα τοῦτο ἠσπάζοντο πάντες οἱ γονεῖς, καὶ πάλιν πολὺ θὰ ἀπέχομεν τοῦ ἐπιδικωμένου σκοποῦ. Ἡ ἐφαρμογὴ τοιοῦτου συστήματος προαπαιτεῖ παρὰ τῶν ἐνηλίκων βαθμὸν τινα συνέσεως, ἀγαθότητος, κράτους ἐφ' ἑαυτῶν, ὃν οὐδεὶς κατέχει. Ἡ πλάνη τῶν περὶ συστημάτων οἰκιακῆς ἀγωγῆς συζητούντων συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἀποδίδουσι πάντα τὰ σφάλματα καὶ ἀνευρίσκουσι πάσας τὰς δυσκολίας εἰς τοὺς παῖδας, οὐδὲν δὲ εἰς τοὺς γονεῖς. Καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς οἰκογενείας, ὡς καὶ ἐν τῇ τοῦ ἔθνους, ὑποθέτουσι πάντοτε ὅτι τὰς μὲν ἀρετὰς ἔχουσι οἱ κυβερνῶντες, τὰς δὲ κακίας οἱ κυβερνώμενοι.

Ἐὰν τις κρίνῃ ἐκ τῶν περὶ ἀγωγῆς θεωριῶν, ἄνδρες καὶ γυναῖκες φαίνεται ὅτι μεταβάλλουσι φύσιν, εὐθύς ὡς ἐξετάζονται ὡς πατέρες καὶ μητέρες. Βλέπομεν καθ' ἑκάστην ὅτι ἐκεῖνοι, πρὸς οὓς συνδεόμεθα δι' ἐμπορικῶν σχέσεων, ἐκεῖνοι, οὓς συναντῶμεν ἐν τῷ κόσμῳ, εἶνε ὄντα ἀτελῆ. Τὰ καθημερινὰ σκάνδαλα, αἱ μεταξὺ παλαιῶν φίλων ἐριδές, αἱ χρεωκοπίαι, αἱ δίκαι, αἱ ἀστυνομικαὶ ἐκθέσεις, παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς συνεχῶς τὴν ἀποδείξιν τῆς φιλαυτίας, τῆς φαυλότητος, τῆς καθολικῆς ἀνηθικότητος· ἀλλ' ὅταν πρόκειται περὶ τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς ἐν τῇ νεαρῶν ἡλικίᾳ ἢ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν ἐν τῇ νεανικῇ, φαίνονται ἀσφαλῶς πιστεύοντες ὅτι οἱ ἀνατρέφοντες αὐτοὺς, οἵτινες δὲν εἶνε ἄλλοι ἢ αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ ἀμικτωλοί, οὐδῶλως εἶνε ἔνοχοι

ἠθικῶν πρὸς αὐτοὺς σφαλμάτων! Τοῦτο ἀπέχει τοσοῦτο τῆς ἀληθείας, ὥστε ἡμεῖς δὲν διατάζομεν νὰ θεωρήσωμεν τοὺς γονεῖς ἐργάτας τῶν πλείστων ἐν τῇ οἰκογενεῖα συμβαινόντων κακῶν, τῶν συνήθως εἰς τοὺς παῖδας ἀποδιδόμενων. Δὲν λέγομεν βεβαίως τοῦτο καὶ περὶ τῶν συνετῶν καὶ κυρίων ἐαυτῶν γονέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐλπίζομεν νὰ εὐρωμεν τοὺς πλείστους τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ἀλλὰ διὰ τοὺς πολλοὺς εἶνε ἀληθῆς. Τίνα ἠθικὴν μόρφωσιν δύναται νὰ δώσῃ μήτηρ, ἣτις ἔχει τὴν συνήθειαν νὰ σιῇ βιαίως τὸ τέκνον τῆς, ὅταν δὲ θέλῃ νὰ θηλάσῃ, ὅπως ἰδίως ὀφθαλμοῖς εἶδομεν; Ποῖον δὲ αἰσθημα δίκαιοσύνης θὰ ἐμβάλῃ πατήρ, ὅστις εἰδοποιούμενος ἐκ τῶν κραυγῶν τοῦ τέκνου του, οὐτινος ὁ δάκτυλος ἐκρατήθη ἐν τινὶ θύρᾳ αἴφνης κλεισθείσῃ, προσέρχεται καὶ ἀντὶ ν' ἀπαλλάξῃ, δέρει αὐτό; Τὸ πρᾶγμα ἐν τούτοις ἐβεβαίωσεν ἡμῖν αὐτόπτης μάρτυς. Καὶ ἐτι ἐμραντ κώτερον παράδειγμα ἀνακοινωθὲν ἡμῖν ὡσαύτως ἐξ ἀμέσου μαρτυρίας· παιδίον ἐκομίσθη εἰς τὴν οἰκίαν ἔχον τεθλασμένην τὴν κνήμην, ἐκεῖ δὲ ὑπεδέχθησαν αὐτὸ διὰ ῥαπισμάτων. Ποῖαν ἠθικὴν ἀγωγὴν δύναται ν' ἀναμένῃ τις ὑπὲρ τοῦ παιδίου τούτου;

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθῆς ὅτι αὐταὶ εἶνε ἄκραι περιστάσεις, μαρτυροῦσαι τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ παρουσίαν τοῦ τυφλοῦ ἐκείνου ἐμφύτου τοῦ ὠθεύοντος τὸ κτήνος εἰς τὸ νὰ καταστρέφῃ τὰ μικρὰ του, ὅταν εἶνε ἀσθενῆ ἢ πληγωμένα. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε εἶνε οὗτοι οἱ τύποι τῶν αἰσθημάτων καὶ τρόπων, οἵτινες καθ' ἑκάστην παρατηροῦνται παρὰ πολλὰς οἰκογενεῖαι. Τίς δὲν εἶδε πολλάκις παιδίον θερόμενον ὑπὸ τῆς τροφῆς ἢ τῶν γονέων ἕνεκα τῆς δυστροπίας αὐτοῦ, ἢς πιθανῶς αἰτία εἶνε ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας του, ἢ μητέρα ἀνεγείρουσαν ἀποτόμως τὸ μικρὸν αὐτῆς τέκνον περὶν κατὰ γῆς καὶ καλοῦσαν αὐτὸ μωρὸν μετ' ἐξάψεως, ἣτις προμηνύει σειρὰν ἀτελεύτητον σκληρῶν ἐπιπλήξεων δι' ὅλην αὐτοῦ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν; Καὶ ἡ τραχύτης, μετ' ἧς ὁ πατήρ διατάσσει τὸν υἱόν του νὰ μένῃ ἤσυχος, τί ἄλλο δεικνύει ἢ ὅτι αὐτός πάμπλου ἀπέχει τῆς συμπαθοῦς πρὸς τὰ τέκνα αὐτοῦ συμπεριφορᾶς; Αἱ ἀνωφελεῖς ἀπαγορεύσεις αἱ αἰωνίως τοὺς παῖδας ἀποτρέπουσαι ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν, ὡς ὅταν παιδίον πλήρης ζωῆς, παρὰ τῷ ὀποίῳ ἡ ἀκίνησις μέλει νὰ παραγάγῃ μέγαν νευρικὸν ἐρεθισμόν, διατάσσεται νὰ καθίσῃ ἤσυχον, ἢ ἀπαγορεύεται αὐτῷ νὰ παρατηρῆ διὰ τῶν θυρίδων τῆς ἀμαξοστοιχίας, τοῦθ' ὅπερ εἶνε διὰ παιδῶν νοήμονα στήρσις οὐχὶ μικρά, ταῦτα πάντα δὲν μαρτυροῦσι φανερὰν ἑλλειψιν συμπαθείας; Τὸ ἀληθῆς εἶνε ὅτι αἱ δυσκολίαι τῆς ἀγωγῆς ἔχουσι διπλῆν τὴν πηγὴν, ἐκ τῶν γονέων ἅμα καὶ τῶν τέκνων

προερχόμεναι. Ἐὰν ἡ κληρονομικὴ μετάδοσις εἶνε νόμος τῆς φύσεως, ὡς πάντες οἱ φυσιοδίφαι γνωρίζουσι καὶ καθ' ἑκάστην ἢ πείρα καὶ αἰ παρομοίαι τῶν λαῶν ἐπαναλαμβάνουσιν, τότε τὰ ἐλαττώματα τῶν τέκνων κατὰ μέσον ὄρον εἶνε ἡ ἀνάκλασις τῶν ἐλαττωμάτων τῶν γονέων. Λέγομεν δὲ κατὰ μέσον ὄρον, διότι ὁ νόμος τῆς ἀμέσου μεταδόσεως ἕνεκα τῆς περιπλοκῆς καὶ διασταυρώσεως τῶν μεταβιβαζομένων ιδιοτήτων τῶν μεμακρυσμένων προγόνων γενικῶς μόνον δύναται ν' ἀληθεύῃ. Ἐὰν λοιπὸν καθόλου ἡ κληρονομικὴ μετάδοσις τῶν ἐλαττωμάτων εἶνε ἀλήθεια, αἱ κακίαι, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς γονεῖς νὰ καταπολεμήσωσι παρὰ τοῖς τέκνοις αὐτῶν, εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖναι, ἃς αὐτοὶ ἔχουσι. Καὶ δυνατόν μὲν τοῦτο νὰ μὴ παρατηρῆται ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀλλὰ νὰ καλύπτεται ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἄλλων αἰσθημάτων, ἀλλ' ὅμως εἶνε ἀληθῆς. Προφανῶς λοιπὸν δὲν δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ εἰς τὴν ἐπιπράτησιν ἰδεώδους συστήματος ἀγωγῆς· οἱ γονεῖς δὲν εἶνε πρὸς τοῦτο λίαν ἐπιτήδειοι.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχον μέθοδοι, δι' ὧν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ φθάσωμεν πάραυτα εἰς τὸν σκοπὸν, καὶ ἂν οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες εἶχον ἀρκετὴν νοημοσύνην, εὐβουλίαν καὶ κράτος ἐφ' ἑαυτῶν πρὸς ὀρθὴν καὶ συνεχῶς ἀκόλουθον ἐφαρμογὴν αὐτῶν, οὐχὶ ἀλόγως καὶ πάλιν θὰ ἰσχυρίζετο τις ὅτι ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ μεταρρυθμισθῇ ἡ οἰκογενειακὴ κυβερνήσις πρὸ τῆς καθόλου βελτιώσεως τῆς κοινωνίας. Διότι τίς εἶναι ὁ ἐπιδικωμένος σκοπός; ἡ ἀγωγή, οἰασθῆποτε φύσεως καὶ ἂν εἶνε, δὲν προβάλλεται ὡς ἐγγύτατον σκοπὸν τὴν παρασκευὴν τοῦ παιδὸς διὰ τὸν βίον, τὴν μόρφωσιν πολίτου δυναμένου καλῶς νὰ ζῆσῃ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἴνα δὲ καλῶς ζῆσῃ (καὶ τοῦτο λέγοντες δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἀπόκτησιν πλοῦτου, ἀλλ' ἀπλῶς τῶν μέσων τῶν ἀναγκασιούτων πρὸς συντήρησιν οἰκογενείας), δὲν ἀπαιτεῖται προσαρμογὴ τις αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον, εἰς σήμερον εἶνε; Ἐὰν ἦτο δυνατόν διὰ συστήματος ἀγωγῆς ἰδεώδους νὰ παραχθῆ τέλειος ἄνθρωπος, ἀμφίβολον εἶνε, ἂν θὰ ἠδύνατο νὰ ζῆσῃ ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς νῦν ἔχει. Ἡ ἄκρα λεπτότης τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ, ἡ ἄκρα εὐθύτης, ἡ τελειότης τῶν κανόνων τῆς διαγωγῆς θὰ καθίστων αὐτῷ βίον ἀφόρητον ἢ καὶ ἀδύνατον. Ἀλλ' ὅσα θαυμάσια καὶ ἂν ὑποθέσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὡς πρὸς τὸ άτομον, οὐδὲν θὰ ἦτο ὡς πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν οἰκογένειαν. Ὑπάρχουσι πολλοὶ λόγοι περὶ ὅντες ὅτι ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ, ὡς καὶ ἐν οἰκῷ ποτε ἔθνευ, ἡ κυβερνήσις εἶνε καθόλου κατὰ τοσοῦτο καλὴ, καθ' ὅσον ἐπιτρέπει ἡ καθόλου κατάστασις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐν ἀμφοτέροις ὁ μέσος χαρακτῆρ τῶν ἀτόμων καθορίζει τὴν φύσιν καὶ τὴν τελειότητα τῆς ἐξασκουμένης

επιβλέψως και ἐλέγχου· ἐν ἀμφοτέροις ἢ βελτιώσεις τοῦ ἀτομικοῦ χαρακτήρος ἀγεί εἰς τὴν βελτιώσιν τοῦ συστήματος. Καὶ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ τελειοποιηθῆ τὸ σύστημα, πρὶν προηγουμένως τελειοποιηθῆ ὁ μέσος χαρακτήρ τῆς κοινωνίας, βλάβη μᾶλλον θὰ ἐπήρχετο ἢ ὠφέλεια. Ἡ τραχύτης τῶν γονέων καὶ διδασκάλων, ἣν ὑφίστανται ἐν τῷ παρόντι οἱ παῖδες, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς παρασκευὴ διὰ τὴν ἐπι μείζονα τραχύτητα, ἣν θ' ἀπαντήσωσιν εἰς τὸν κόσμον εἰσερχόμενοι· ἀλλ' ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι γονεῖς καὶ διδάσκαλοι ἐφέροντο πρὸς αὐτοὺς μετὰ πλήρους δικαιοσύνης καὶ ἐντελοῦς εὐμενείας, τοῦτο μόνον θὰ κατῴρθουν, ὅτι θὰ καθίστων ἐπαισητοτέρας τὰς θλίψεις, ἅς βραδύτερον ἢ φιλαυτία τῶν ἀνθρώπων θὰ προξενήσῃ εἰς αὐτοὺς¹.

Πρὸς ταῦτα θὰ εἶπῃ τις· «Ἄλλ' ἐὰν οὐδὲν σύστημα ἠθικῆς ἀγωγῆς δύναται νὰ καταστήσῃ τοὺς παῖδας τοιοῦτους, ὅποιοι ὄφειλον νὰ εἴνε, ἐὰν καὶ ὑπάρχοντος τοιοῦτου συστήματος οἱ γονεῖς εὐρίσκωνται λίαν ἀνεπιτήδειοι πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, καὶ ἐὰν τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, καὶ ἂν ὑποτεθῆ ἐφαρμοσίμων, θὰ ἦσαν ὀλεθρίως ἀσύμφωνα πρὸς τὴν παρούσαν κατάστασιν τῆς κοινωνίας, ἐὰν ταῦτα οὕτως ἔχωσι, τότε μεταρρυθμίσεις τοῦ κρατοῦντος συστήματος οὔτε δυνατὴ οὔτε εὐκαταία θὰ ἦτο». Ἄλλ' οὐχὶ τοῦτο τὸ συμπέρασμα, ἀλλ' ἄλλο τι ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἐξαχθῆ, ὅτι δηλ. ἡ μεταρρυθμίσις τῆς οἰκιακῆς κυβερνήσεως ὀφείλει νὰ βαίνει παραλλήλως πρὸς τὰς ἄλλας μεταρρυθμίσεις, ὅτι τὰ παιδευτικὰ συστήματα δὲν βελτιοῦνται, οὐδὲ δύναται νὰ βελτιωθῶσιν, εἰμὴ κατὰ μικρὸν, ὅτι οἱ κανόνες τῆς ἀπολυτοῦ τελειότητος ἀναγκάτως πρέπει νὰ ὑποτάσσωνται ἐν τῇ πράξει εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν τῆς ἀνθρωπότητος ἐνεκα τῆς ἀτελείας αὐτῶν τῶν τέκνων καὶ τῶν γονέων καὶ τῆς κοι-

¹ Οὕτω δικαιολογοῦσιν τινες τὸν σκληρὸν καὶ ἀποτομον τρόπον, καθ' ὃν προσφέρονται πρὸς τοὺς παῖδας ἐν τοῖς σχολείοις δι' αὐτοῦ, λέγουσι, λαμβάνουσιν οἱ παῖδες πείραν ἐν μικρῷ τῶν ταλαιπωριῶν, ἅς ἐτοιμάζει δι' αὐτοὺς ὁ πραγματικὸς κόσμος. Ἄλλ' ἡ δικαιολογία αὕτη εἶνε λίαν ἀνεπαρκής. Διότι, ἐὰν ἡ οἰκογενειακὴ καὶ σχολικὴ πειθαργία δὲν πρέπει νὰ εἴνε κατὰ πολὺ ἡπιωτέρα τῆς τοῦ κόσμου, δύναται νὰ εἴνε τοῦλάχιστον κατὰ τι ἡπιωτέρα, ἀλλ' οὐδέποτε αὐστηρότερα καὶ ἀδικωτέρα, ὅποια ἐν πολλαῖς ἡμῶν σχολαῖς ἐφαρμόζεται. Ἀντὶ νὰ βοηθῆ εἰς τὴν πρόσδοκον τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπερ ὀφείλει νὰ εἴνε ὁ σκοπὸς πάσης ἀγωγῆς, τὸ σύστημα τῶν δημοσίων ἡμῶν σχολῶν τείνει νὰ ἐξοικειώσῃ τοὺς παῖδας πρὸς τὴν δεσποτικὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος, πρὸς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἰσχύος, καὶ ἐπομένως νὰ προσαρμόσῃ τὰς ἰδέας αὐτῶν πρὸς κοινωνικὴν κατάστασιν κατωτέραν τῆς νῦν ὑφισταμένης. Καὶ ἐπειδὴ τὸ βουλευτικὸν ἡμῶν σῶμα ἀπαρτίζεται κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἀρχαίων μαθητῶν τῶν σχολῶν τούτων, τὴν τοιαύτην αὐτῶν ἐπίδρασιν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς κώλυμα τῆς προόδου τοῦ ἔθνους.

νωνίας, τηρούμενοι αἰεὶ ἐπὶ πλεῖον καθ' ὅσον ἡ καθόλου ἠθικὴ κατάστασις ἐξυψοῦται.

[Ἔπεται συνέχεια]

ΤΡΙΣΑΓΙΟΝ

Τὸ χιόνι ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ ἔπεφτε καὶ ἄσπρισε τὸ κυπαρίσι τ' ὀλοπράσινο, ἄσπρισε τὰ κερμίδα, ἄσπρισε καὶ τὸ βᾶσο τοῦ γέρου τοῦ παπαῦ, καὶ θαρρεῖς πῶς τὰ ὀλόσπρα γένεια τοῦ ἄσπρισαν ἀπ' τὸ χιόνι κ' ἐκεῖνα.

Μὰ πού πηγαίνει ὁ γέρος ὁ παπάς, τέτοια μέρα σήμερα ἐξω ἀπ' τὴν καστρόπορτα;

Ἔτσι ἀπὸ περιέργεια, ἄφησα τὸ θερμὸ σπίτι κ' ἐνῶ ἡ γιαγιά μου μοῦ ἔλεγε γιὰ τὸ χειμῶνα, βρέθηκα στὸ δρόμο. Αἶ, παιδί κ' ἐγὼ τότε, ἀδιαφοροῦσα γιὰ τὸ κρύο καὶ γιὰ τὴ ζέστη.

Ὁ παπάς ἐγύριζε νὰ ἰδῆ μὴν τὸν βλέπη κανένας. Μὰ ἄδικος κόπος, οἱ δρόμοι ἔρημοι, ὁ καθένας γιῶρταζε τὸν Ἄη Βασίλη μὲ τὴν οἰκογένειάν του. Σὲ λίγο ὁ ἥλιος θὰ βασιλεύει.

Ὁ παπάς πέρασε τὴν Ἀθιγγανικὴ Συνοικία.

Μὰ πού πηγαίνει; ἐγὼ θάρρεψα πῶς τὸν ἐφώναξαν σὲ κανένα φτωχόσπιτο νὰ διαβάσῃ εὐχὴ ἢ βασκανία.

Προχωρεῖ ὁ παπάς μὲ γερὸ βῆμα κ' ἐγὼ κατόπι του μὲ γερώτερο. Δὲν ξέρω ἂν τὰ δόντια τοῦ παπαῦ κτυποῦσαν, μὰ τὰ δικὰ μου κτυποῦσαν ἀκόμη περισσότερο.

Ὁ παπάς ἔφθασε στὴ βρύση τοῦ Παρθητοῦ (Φετιέ τσεσμεσί) πού ἔχει γιὰ λεκάνη μιὰ κατάσπρη σαρκοράγο καὶ πῆρε τὸν κατήφορο.

Ὅταν πῆγαίνα στὸν περίπατο, ἐβλεπα πάντα ἐκεῖ τὸν λόφο τὸν καταπράσινο πού ἄκουα ἀπ' τὴν γιαγιά μου πῶς ἔχει κρυμμένη ἐκκλησιά· στὰ δεξιά μου εἰδείχνε τὸ σπίτι τὸ στοιχειωμένο καὶ ἀντίκρυ μέσα στὸν περίβολο τοῦ τζαμιοῦ ὄμορφα πελεκημένες πέτρες πού σχηματίζαν ἕνα παχὺ τοῖχον καὶ βαστοῦσαν ἄλλοτε τὴν καμπάνα τῆς ἐκκλησίας. Ἀπ' τ' ἄλλο μέρος τοῦ λόφου, ἀπέναντι σ' ἕνα μεγάλο τούρκικο σπίτι ἐβλεπα ἕνα μικρὸ ὕψωμα κτισμένο μὲ κάγκελλα γύρω γύρω καὶ μὲ δυὸ ὑψηλὰ κυπαρίσσια στὴ μέση. Εἶχα βρωτήσῃ μιὰ φορά τί εἶν' ἐκεῖ καὶ μοῦ εἶπαν ὅτι εἶναι ἐνὸς Χαβαριούν τάφος. Ἐγὼ τί θὰ πῆ αὐτὸ καλά καλά δὲν ἤξευρα. Μοῦ εἶπαν ὅτι θὰ πῆ ὀπαδὸς τοῦ Χριστοῦ, μὰ δὲν ἠθέλησα νὰ ἐξετάσω περισσότερο.

Ὁ παπάς ὀλόσπρος τώρα ἀπὸ τὰ χιόνια κᾶτι ἔλεγε γύρω στὰ κάγκελλα. Φανερώθηκα τότε καὶ τὸν ἄκουσα νὰ τρισαγιζῆ.

Ἐκαμε τὸ σταυρὸ του, ἔκαψε λίγο λιθάνι καὶ ἔφευγε βιαστικὸς τώρα. Τὸν ἐπρόφθασα.

Τὰ δόντια του δὲν κτυποῦσαν, τὰ μάτια του

ἐλαμπαν, καὶ τὰ πόδια του, φτερωτὰ θαρρεῖς, στὴ γῆ δὲν πατοῦσαν.

— Πάτερ Ἰερόθεε, νὰ ἔλθετε στὸ σπίτι νὰ ζεσταθῆτε.

— Μετὰ χαρᾶς, παιδάκι μου.

— Ὅμως, πάτερ Ἰερόθεε, θὰ σὰς βρωτήσω κᾶτι.

— Λέγε, παιδί μου.

— Τί ἐκάματε ἐκεῖ στὰ κάγκελλα; Γιατί μὲ τόσο κρύο ἐπήγατε καὶ λιθνίστατε ἐκεῖνες τῆς πέτρες;

— Ἄ, μὲ εἶδες;

Τὰ μάτια του δάκρυσαν καὶ ἄρχισε νὰ λέγῃ γρήγορα γρήγορα μὲ φωνὴ ἀλλοιώτικη:

— Εἶναι ὁ τάφος τοῦ Βασιλέα μας, παιδάκι μου. Σήμερα ἦταν ἡ γιορτὴ του καὶ ἀφοῦ τὸν ἐμνημόνευσα στὴν ἐκκλησία, ἦλθα νὰ λιθνίσω καὶ στὸ μνήμα του.

— Ποιανοῦ βασιλέα;

— Τοῦ Βασιλείου τοῦ δευτέρου.

— Ἄ... Τοῦ Βουλγαροκτόνου; φοβερὸς ἀνθρώπος, πάτερ Ἰερόθεε.

— Μὴ βλασφημῆς, παιδάκι μου. Πολλὰ φίδια ἐξίστανε ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὁρθοδοξία, μὰ ὁ Βούλγαρος εἶναι ἡ ὄχεντρα ἡ πειὸ φαρμακερὴ καὶ ὁ μόνος πού τὸ κατάλαβε ἦταν ὁ Βασίλειος. Ἐχει Θεὸ νὰ τὸν κρίνῃ ἂν καὶ ἡ ἱστορία δὲν τὸ πολυβεχαιώνει· μὰ ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ χρεωστῆι πολλὰ τοῦ Βασιλέως του καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ ξεχνᾷ.

— Καὶ εἶναι ἐδῶ θαμμένος ὁ Βουλγαροκτόνος;

— Ναί, παιδί μου. Τὸν ἔφερε ἐδῶ ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ὁ αὐτοκράτωρ μας πού πῆρε τὴν Πόλη ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Ἦταν στὰ πρόθυρά της, ὅταν πῆγαν καὶ τοῦ εἶπαν ὅτι εἶδαν τὸ σῶμα τοῦ Βουλγαροκτόνου γυμνὸ, ὕβρισμένο, μὲ κάλαμι στὸ στόμα. Δὲν ἔφθανε βλέπεις, ὅτι ὑπόφερε πολεμῶντας εἴκοσι δύο χρόνια ὀλόκληρα ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἔπρεπε καὶ νεκρὸ τὸ σῶμά του νὰ μὴν εὐρὴ ἡσυχία ἀπὸ τοὺς Φράγκους πού ἦρθαν τάχα γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ! Ἡ Σηλυβρία εἶχε γλυτώσῃ πρώτη ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Σταυροφόρων· κ' ἐδῶ πού βλέπεις τώρα τόση ἐρημιά ἦταν στοὺς χρόνους ἐκεῖνους μοναστήρι τῆς Μεταμορφώσεως. Ἐδῶ λοιπὸν ἔστειλε μὲ τὸν ἀδελφόν του ὁ Παλαιολόγος καὶ μὲ συνοδία βασιλικὴ τὸ πολυθασιμισμένο σῶμα τοῦ Βασιλέως μας, ἀφοῦ τὸ σκέπασε μ' ὀλομέταξ κ' ὀλόχρυσα σεντόνια, ἐδῶ ἀναπαύεται τώρα γιὰ τιμὴ τῆς πατρίδος μας. Μὰ ἄκουσε, αὐτὸ πού θὰ σοῦ πῶ τὸ εἶπα πρὸ εἴκοσι χρόνων στὸ δεσπότη, καὶ μοῦ εἶπε πῶς πρελλάθηκα. Τώρα θὰ τὸ πῶ σ' ἐσένα πού εἶσαι παιδί καὶ θὰ μὲ πιστέψης. Ὅπως πιστεύουμε πῶς στοὺς ἐπτά πύργους κοιμάται ὁ τελευταῖος Βασιλέας μας καὶ μιὰ μέρα θὰ ζυπνήσῃ, ἔτσι πρέπει νὰ πιστέψης μὲ τὰ σωστὰ σου, πῶς καὶ

ὁ Βασίλειος κοιμάται καὶ ζυπνήσῃ μιὰ νύχτα πρὸ εἴκοσι χρόνων.

— Ἀλήθεια, πάτερ Ἰερόθεε; εἶπα καὶ ἄρχισαν τώρα νὰ κτυποῦν τὰ δόντια μου ἀπὸ βίγος διαφορετικὸ.

Μπήκαμε τώρα μέσα ἀπ' τὴν καστρόπορτα καὶ ὁ παπάς μοῦ εἶπε πῶς καλῆτερα εἶναι νὰ πάγω στὸ κελί του, γιὰ νὰ μοῦ τὸ πῆ.

Ὁ παπάς Ἰερόθεος ἔβγαλε τὸ βᾶσο του τὸ χιονισμένο, καὶ ἔμεινε μὲ τὴ γούννα καὶ εἶπε, ἐνῶ ἡ φωτιά τοῦ κελιοῦ καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐσωτερικὴ φωτιά τὸν ἐχρωμάτιζε βροδοκόκκινο:

— Ζυπνήσῃ σου λέγω. Οἱ Ρῶσοι εἶχαν ἔλθῃ εἰς ἐδῶ γιὰ νὰ χαρίσουν τάχα λευθεριά στοὺς Βουλγάρους, πού ποτὲ τοὺς δὲν κατάλαβαν τί τοὺς χρειάζονταν.

Μιὰ μέρα τρέχω στὸν τάφο τοῦ Βασιλέως μας, νὰ πῶ ὅλους τοὺς φόβους μου. Ἐτρεμα γιὰ τὴ θράκη μας, ἔτρεμα. Βλέπω ἕνα Ρῶσο ἀνεβασμένο στὰ κάγκελλα νὰ μιλᾷ ἀπὸ μακριὰ μὲ κᾶτι ἄλλους... Ἐέχασα τὸ βᾶσο, ξέχασα τὸ φόβο καὶ ἤθελα νὰ τὸν σκουντήξω τὸν ἐσρότυλο νὰ κυλισθῆ μέσα στὴ λάσπη... Μὰ δὲν πρόφθασα. Τὸ μνήμα ἐσεισθήκε δυνατὰ καὶ ὁ στρατιώτης ἔπεσε κατάχαμα τρομαγμένος· ἀπὸ τότε ὁ δικέφαλος ἀετὸς ὁ πετρίνιος ἔσπασε. Τὴ νύχτα δὲν μπορούσα νὰ ἡσυχάσω. — Γένηκε σεισμὸς, βῶνῃσα τὸν κανδηλανάφτη. «Ὅχι», μοῦ εἶπε ξέννοιαστος. Φῶς φανερό, ἦταν θαῦμα. Ἐκαμα τὴν προσευχὴ μου καὶ παρακαλοῦσα τὸ Θεὸ νὰ μὰς γλυτώσῃ, κ' ἀπ' αὐτὴν τὴν πλημμύρα καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάκρυά μου εἶδα ἔξαφνα ἕνα φάντασμα. Βαστοῦσε στὰ χέρια του ἕνα κομμάτι ἀπ' τὴν πέτρα τοῦ αἰετοῦ. Νά, ἐκεῖνο πού λείπει ἴσια ἴσια. «Μὴ φοβᾶσαι», μοῦ εἶπε «ἐγὼ δὲν πέθανα, κοιμοῦμαι καὶ ζυπνῶ σὲ κάθε κίνδυνο. Μὴ φοβᾶσαι, βαστάξετε τὰ χέρια σας ὅσω μπορείτε καθαρὰ ἀπὸ βρωσιὰ καὶ μὴ γελασθῆτε τάχα πῶς οἱ Ρῶσοι ἐπειδὴ εἶναι ὀρθόδοξοι εἶναι καλῆτεροι κύριοι. Τὸν δικέφαλο αἰετὸ εἶδες πού τὸν ἔσπασα; τὸν ἐμόλυναν αὐτοῖ· δὲν τὸν θέλω πειᾶ». — Καὶ ὁ ἄλλος ὁ Βασιλέας κοιμάται στὴν Πόλη. «Κοιμάται, δηλαδή κοιμούνται· τώρα ζυπνήσῃ κ' ἐκεῖνος καὶ γυρίζει ἄγρυπνος καὶ διαφεντεύει. Ἄκουσε πού σοῦ τὸ λέγω. Οἱ Ρῶσοι αὖριο θὰ φύγουν κ' ἐγὼ θὰ ξανακοιμηθῶ». — Καὶ πότε θὰ ζυπνήσῃ; εἶπα μὲ κλάματα χαρᾶς τώρα. «Πότε;» Μ' ἐπλησίασε καὶ ἔβγαλε τὰ χέρια του ἐπάνω στὸν ὤμὸ μου, νὰ ἐδῶ παιδάκι μου, καὶ μοῦ εἶπε: «Ὅταν ὀλοὶ λιθνίσουν τοὺς τάφους μας, ὅταν ὀλοὶ κλαῖνε γιὰ τὴν πατρίδα, καὶ πρὸ πάντων ὅταν ὀλοὶ ἐργάζωνται, μὲ λίγα λόγια, ὅταν ὀλοὶ αἰσθάνονται ὅπως αἰσθάνεσαι ἐσύ». Ἐσκύψα νὰ φιλήσω τὰ χέρια του, μὰ γάθηκε. Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Ρῶσοι ἔφυγαν, κ' ἐγὼ τὰ εἶπα ὅλα στὸ Δεσπότη, κ' ἐκεῖνος

έκαμε συμβούλιο, καὶ τὸ συμβούλιο ἐγνωμοδότησε πῶς τρελλάθηκα, καὶ ἔφυγα καὶ ἔτρεξα στὴ Μακεδονία καὶ ἐργάσθηκα ὅπως μοῦ εἶπε νὰ ἐργασθῶ. Ἐκεῖνος μὲ ἐδυναμωσε, ἐκεῖνος μὲ ἐφώτισε, καὶ τώρα γύρισα καὶ ἦλθα νὰ πεθάνω ἐδῶ στὴν πατρίδα μου. Ἴσως εἶναι ἡ ὑστερὴν φορὰ τοῦ λιθάνισα τὸν τάφο τοῦ Βασιλέως μας· τοῦ στέκεται ἐδῶ φεβέρα γιὰ τοὺς Σλαίους μὰ καὶ γιὰ νὰ μᾶς θυμίζει τοὺς ἀληθινούς ἐχθρούς μας.

— Πάτερ Ἰερόθεε, εἶπα, ἐνῶ εἰς λυγμοὶ μὲ ἐπιγίγαν.

— Λέγε, παιδί μου.

— Ἐγὼ θὰ λιθανίζω τὸν τάφο τοῦ Βασιλέως μας. Θαρῶ σήμερα πῶς ξαναβαφτίσθηκα. Καὶ ἐγὼ θὰ ἐργασθῶ ὅπως ἐργάσθηκα ἐσὺ. Θὰ ζυπνήσουν τότε οἱ κοιμισμένοι βασιλιάδες μας;

— Ναί, παιδί μου, θὰ ζυπνήσουν.

Ὁ πατὴρ Ἰερόθεος πέθανε. Δυὸ τάφους λιθανίζω τὴν πρωτοχρονιά, καὶ φέτος μέσα τῆς εὐχῆς, εἶπα τὴν εὐχάριστη εἶδησι, γιὰ νὰ χαροποιήσω καὶ τὸν Βασιλέα καὶ τὸν παπᾶ Ἰερόθεο. Ἐγὼ πιστεύω στὰ φαντάσματα, πιστεύω καὶ στὴν ἐλευθερία καὶ τὴν περιμένω, μὰ θυμοῦμαι καὶ τὰ λόγια τοῦ παπᾶ.

Δὲν εἶναι δῶρο ἡ ἐλευθερία· εἶναι βραβεῖο τοῦ τὸ κερδίζει κανεὶς μὲ τὸ αἷμά του.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΝΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΝ ΚΑΘΗΚΟΝ¹

Γ'

Ἄλλ' αἰ σιέψεις αὐταὶ ἐνδιαφέρουσι μόνον τὸν ψυχολόγον καὶ τὸν ἠθικολόγον, ἢ παρέχουσι συμπεράσματα προφανῆ καὶ εὐληπτα;

Πρῶτον τοιοῦτον εἶνε ὅτι συμφώνως πρὸς αὐτὰς τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα περιλαμβάνει περισσότερον μεγαλεῖον, εὐγένειαν καὶ κάλλος.

Ἡ ἀξία πάσης ἀνθρωπίνης ἀσχολίας κρίνεται ἐκ τοῦ σκοποῦ, πρὸς τὸν ὅποιον τείνει. Δὲν εἶνε κακὸν νὰ ἐργάζεται τις ὅπως καταστῆ εὐτυχῆς, εἶνε δὲ ἔτι ὠραιότερον νὰ ἐργάζεται, ὅπως ἀνακουφίσῃ τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς ταλαιπωρίας τῶν ὁμοίων του, ὅπως δημιουργήσῃ μεγάλα ἔργα, ὅπως συντελέσῃ εἰς ἐπίδοσιν τῆς ἐπιστήμης, τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ σκοποὶ, τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ προτείνωμεν εἰς ἡμᾶς αὐτούς, εἶνε τοσοῦτω ὑψηλότεροι, ὅσω μᾶλλον ἀναφέρονται εἰς τὸ αἰώνιον. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὸ μάλιστα παρέχον ὄψιν τοῦ αἰωνίου εἶνε ἡ πατρίς. Αὕτη προϋπάρχει καὶ ἐπιζῆ μεθ'

ἡμᾶς, αἰωρεῖται, ὡς τι ἀκίνητον, ὑπεράνω τῶν κινήσεων καὶ τῶν ἀντιφατικῶν ἡμῶν ἀγώνων. Εἶνε δὲ ψευδὲς ὅτι ἡ πατρίς, ὅπως τὰ άτομα, ἔχει ἐκ τῶν προτέρων κεχαρταμένην τὴν πορείαν τῆς, ὀφείλουσα ἀναγκασίως νὰ μεταβῆ ἐκ τῆς νεότητος εἰς τὴν ὠριμότητα καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν παρακμὴν καὶ τὸν θάνατον. Ἡ πατρίς εἶνε ἔργον αὐτῆ ἐαυτῆς· ὑπάρχει, διότι θέλει νὰ ὑπάρχη, καὶ διατηρεῖται, ἐφ' ὅσον τὰ τέκνα αὐτῆς τὴν ὑπηρετοῦσι μετὰ πίστεως καὶ βῶμης. Ἀφ' ἡμῶν ἐξαρτᾶται νὰ καταστήσωμεν αὐτὴν ἀθάνατον. Τοῦτο τοῦλάχιστον διδάσκει ἡ ἱστορία, ἥτις μᾶς δεικνύει τὴν Γαλλικὴν πατρίδα γεννωμένην ἐκ τῆς πίστεως μιᾶς κόρης, τῆς Ἰωάννης Δ'. Ἄρκ ἐν μέσῳ ἐκλύσεως κατὰ τὸ φαινόμενον ἀθεραπεύτου, καὶ ἀντιμετωπιζούσαν εὐθαρσῶς τὴν κατ' αὐτῆς συνησπισμένην Εὐρώπην διὰ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν ἡρώων τοῦ Βαλμύ καὶ τοῦ Ζεμμάν. Καὶ τί ἄλλο ἠμποδίσεν τὴν ἐν Χαίρωνείᾳ πεσοῦσαν Ἑλλάδα ν' ἀνορθωθῆ ἢ ἡ ἑλλειψὶς παρὰ τοῖς τέκνοις αὐτῆς σεβαστῆς θελήσεως νὰ ζήσωσι καὶ νὰ ἐνωθῶσιν;

Ἄλλὰ τί ὑπάρχει λαμπρότερον τοῦ νὰ αἰσθάνηται τις, ὅτι εἰς τὴν δυνάμιν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ ἡ πατρίς στηρίζει τὴν ὑπαρξίν τῆς, τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν τῆς; Καταλογιζομένη ὡς συντελεστὴς εἰς τὸ ἔργον τῶν αἰώνων ἡ ἐνέργεια ἡμῶν προσλαμβάνει διαρκείαν καὶ ἀξίωμα, ἅτινα ἄλλως ἐφαινότο ξένα εἰς τὴν ἐφήμερον ἡμῶν φύσιν. Καὶ ὅταν εὐρίσκωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν ἄγονον καὶ ἀναγκαζώμεθα νὰ ὑποφέρωμεν ἐν σιγῇ καὶ σχεδὸν ν' ἀποκάμνωμεν, ἡ πατρίς μᾶς παρηγορεῖ διὰ τὰς ἀστοχούσας ἡμῶν προσδοκίας ἐνθυμίζουσα ἡμᾶς ὅτι ἐν τῇ ὑψηλῇ χώρᾳ, ἐν ἣ ἀναστρέφεται, τὰ ἔτη εἶνε μόλις ὡς λεπτά, καὶ ὅτι ἡ ἐνέργεια τότε καρποφορεῖ, ὅταν ἔχη προηγηθῆ αὐτῆς περίοδος περισυλλογῆς καὶ παρασκευῆς. Καὶ οὕτως ἡ πατρίς ἐξυψοῖ καὶ ἐξαγιάζει οὐ μόνον τὰς ἐνδόξους πράξεις τὰς πρὸς ἐξυπνέτησιν αὐτῆς συντελεσθείσας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀγόνους μόχθους, οἵτινες ἡμέραν τινα θ' ἀπολήξωσιν εἰς νίκην καὶ θρίαμβον.

Εἶνε δὲ φανερόν ὅτι τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο, τὸ συναφὲς μετὰ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς πατρίδος, δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τοὺς ὑπηρετούντας αὐτὴν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς βαθμοῖς. Καὶ ἡ τῶν ταπεινότερων ἐνέργεια δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἀπαραίτητος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἀποτελεσματος. Καὶ αὐτοὶ ἐξευγενίζονται ὑπὸ τοῦ ἔργου, χάριν τοῦ ὁποίου συνεργάζονται. Πρὸ τοῦ ὕψους τοῦ κοινού σκοποῦ πάντες εἶνε ἴσοι, ὡς πρὸ τοῦ ἡλίου πάντα τὰ πλάσματα, τὰ ἐξ αὐτοῦ λαμβάνοντα τὴν ζωὴν· δὲν χωροῦσιν ἐνταῦθα αἰ ἀντιζηλιαὶ τῆς φιλαυτίας, αἰ ἀμοιβαίαι καταφρονήσεις καὶ ἀλαζονεῖαι, αἰ φύσει συνοδεύουσαι τὰς φιλαύτους φιλοδοξίας.

Ἡ ὑπακοὴ οὐδέλωσ εἶνε ταπεινωτική, ὅταν ἀναφέρηται εἰς ἄνθρωπον, ὅστις καὶ αὐτὸς εἶνε εὐπειθῆς ὑπηρετῆς τοῦ κοινού καθήκοντος. Εἶνε πολὺ διάφορον τὸ ἄρχεῖν, ὅταν ὁ ἀσκῶν αὐτὸ ἔχη συνείδησιν τῆς ἴσης ὑποταγῆς πάντων εἰς ὕψιστόν τινα σκοπὸν, καὶ δὲν νομίζῃ ὅτι μόνον ἐπὶ βουλήσεως αὐθαίρετου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἰσχυρῶς δύναται νὰ στηριχθῆ τὸ δικαίωμα τοῦ διατάττειν. Καὶ ὁ κατώτερος τότε θὰ αἰσθανθῆ ἑαυτὸν μεγαλυνόμενον ἐν τῇ ὑπακοῇ, ἐνεκα τοῦ ἀγνοῦ καὶ ἰδεώδους χαρακτῆρος τῆς προσταγῆς.

Ἐνταῦθα δὲ, καὶ μόνον ἐνταῦθα, ἐγκρατεῖται ἡ λύσις τοῦ πολυθυρήτου ζητήματος τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος. Ἡ ἀνισότης αὕτη δὲν εἶνε ἀνεκτὴ, ἐφ' ὅσον ἐκλαμβάνεται ὡς ἀκολουθία τῆς πάλης τῶν ἀτόμων χάριν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐπικρατήσεως. Ἄλλ' ἐάν τις σκεφθῆ, ὅτι ἡ πατρίς ἔχει ἀνάγκην ὑπηρετῶν χρησίμων διὰ διαφόρους ἐνεργείας, καὶ ὅτι τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς κατασκευάζεται οὐ μόνον διὰ τῶν λαμπροτάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ταπεινοτάτων ἀφοσιώσεων, ἡ ὑλικὴ ἀνισότης θὰ παρασταθῆ πρὸ αὐτοῦ ὡς ἀρμονία θείας προνοίας καὶ ὡς ἀληθῆς ἠθικῆς ἰσότητος. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Βοναπάρτης περίστα εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ τὸν Γαλλικὸν λαὸν προσκαγεύοντα ἕκαστον αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του διὰ τοῦ ὑπεράτου τούτου ἐπαίνου: «Ἦτο εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ἰταλίας».

Ἄλλ' ἡ ἰδέα, ὅτι εἶνε τις ἀμέσως ὑπηρετῆς τῆς πατρίδος, ἐπαυξάνει οὐ μόνον τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατιώτου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ προσωπικὴν αὐτοῦ δυνάμιν.

Δὲν εἶνε βεβήλιος ἀξίαι καταφρονήσεως καὶ αἰ ἄλλαι ἀρχαὶ τῆς ἀτομικῆς ἀξίας. Ἡ ὁρμὴ τῆς δράσεως, ἡ ἠδονὴ τοῦ καταφρονεῖν τὸν κίνδυνον καὶ νικᾶν τὰς δυσκολίας, ἡ ἀγάπη τῆς δόξης, τῆς διακρίσεως, ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα εἶνε ἐλατήρια λίαν ἰσχυρά, τὰ ὅποια ἐπιμελῶς πρέπει νὰ περιέπωνται. Πρὸ πάντων δὲ ἡ παρόρμησις, ἡ ἐμπνέει ἀξιοματικὸς ἰκανός, αὐστηρὸς καὶ ἐπιεικὴς σύνταγμα, ἀντικείμενον σεβασμοῦ, θαυμασμοῦ, ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τῶν ὑπ' αὐτόν, εἶνε στοιχεῖον ἐπιτυχίας ἀνυπολογίστου ἀξίας. Ἄλλὰ δύναται νὰ συμβῆ, ὥστε τὰ ἐλατήρια ταῦτα νὰ ἐλλείπωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον· δύναται ὁ στρατιώτης νὰ εὐρεθῆ ἐγκαταλειμμένος εἰς ἑαυτὸν ἢ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καταθλιπτικοῦ περιέχοντος, δύναται ἀναγκαζώμενος ὑπὸ τῶν περιστάσεων νὰ κλίνη πρὸς τὴν δυσπιστίαν καὶ τὴν ἀποθάρρυνσιν. Τότε ὁ καλῶς ἐννοήσας τὴν σημασίαν τοῦ ἠθικοῦ στρατοῦ μίαν ἀρχὴν διατηρεῖ ἠθικόν, ἀναλλοιώτον, τὸ καθήκον, τὸ ἀχώριστον αὐτῆς τῆς συνειδήσεως.

hic murus aheneus esto:

Nil conscire sibi. nulla pallescere culpa.

Ἐάν τὸ στρατιωτικὸν καθήκον εἶνε ἀληθῶς καθήκον καθ' ὅλην τὴν δυνάμιν τῆς λέξεως, θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐπιβάλληται εἰς τὸν στρατιώτην καὶ τότε, ὅταν πάντες οἱ ἄλλοι λόγοι τῆς ὑπακοῆς ἐλλείπωσιν ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ μόνος ὁ λόγος οὗτος δύναται ν' ἀρκέσῃ ἐν τῇ ἐλλείψει πάντων τῶν ἄλλων. Διότι οὐδὲν εἶνε τόσον ἰσχυρόν, ὅπως βυθίσι τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον τὸ καθαρὸν συναίσθημα τοῦ καθήκοντος. Μὴ πιστεύετε, ὅτι ἵνα τὸ συναίσθημα τοῦτο καταστῆ τελεσφόρον, εἶνε ἀνάγκη, ὡς συγχάκις λέγουσι, νὰ συνδυασθῆ μετὰ τινος συμφέροντος. Ἴνα τις ὑπακούηται ἀσφαλῶς καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ παιδός, δὲν πρέπει νὰ τῷ λέγῃ: «Ἐάν κάμης οὕτω, θὰ σοὶ δώσω τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ δῶρον», ἀλλ' ἀπλῶς: «Πρέπει, βρεῖλες», δεικνύων ἅμα εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ὅτι οὕτως ὁμιλῶν τῷ ἀποτείνει προσταγὴν ἀποτεινομένην εἰς πάντας μικροὺς καὶ μεγάλους, διατάττοντας καὶ διαταττομένους. Ἐάν καθόλου αἰ ἠθικὴ δυνάμεις εἶνε ὑπέρτεροι τῶν ὑλικῶν, ὑπεράτη ἡμῶς δυνάμεις εἶνε ἡ κατ' ἐξέχῃ ἠθικὴ δυνάμεις, τὸ συνκίσθημα τοῦ καθήκοντος.

Ἄλλὰ δυνάμεθα ἀράγε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ ἀτομικὴ ἀξία θὰ ἔχη τὴν σπουδαιότητα, ὅσην καὶ ἐν τῷ παρελθόντι; Ὁ πόλεμος δὲν θὰ εἶνε εἰς τὸ ἐξῆς ἀντικείμενον ἐπιστήμης καὶ ὑπολογισμοῦ; Καὶ δὲν θὰ ἔλθῃ ἴσως ἡμέρα, ὅποτε θὰ ἀρκῆ νὰ συγκρίνη τις τὰ σχέδια τῶν δύο ἀντιπάλων, ἵνα γνωρίζῃ εἰς ποῖον ἀνήκει ἡ νίκη;

Ὅπως διάφορος εἶνε ἡ γνώμη τῶν ἐιδικῶν νὰ κρίνωσι περὶ τούτου ἀνδρῶν.

Οὕτω νομίζουσιν, ὅτι ὁ μέγιστος ἐχθρὸς τοῦ στρατιώτου, ὅστις ἀδιαλείπτως ἐνεδρεῖ αὐτόν καὶ καταπονεῖ καὶ ἀπωθούμενος ἐπωφελεῖται καὶ ἐκ τῆς ἐλαχίστης λιποψυχίας, ἵνα ἐπαναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν, εἶνε τὸ ἐμφυτον τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ὅτι ἡ νίκη ἀνήκει ὀριστικῶς, πλὴν ἐξαιρετικῶν τινῶν περιστάσεων, εἰς ἐκεῖνους, οἵτινες ἐπὶ μακρότατον καὶ ἀγρόπνως προσέσχον εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τοῦτον ἐχθρόν.

Καὶ ἀφ' ἐνός μὲν αἰ τεράστια πρόδοι τοῦ πολιτισμοῦ ἔχουσι παρὰ τὸ πλῆθος τῶν λαμπρῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων τὸ ἄτοπον τοῦτο, ὅτι μεγαθύνουσι καθ' ὑπερβολὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκάστου τὴν σπουδαιότητα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀνέσεως, τὴν ἀξίαν τῆς μικρᾶς αὐτοῦ ἀτομικότητος. Ὁ ἄνθρωπος ἐγείρει βωμὸν αὐτολατρείας, καὶ εἰς τὸν βωμὸν τοῦτον ἀίρει τὸν βίον προσφέρων ὅτι ἡ τρυφὴ δύναται νὰ ἐπινοήσῃ λεπτόν καὶ περίτεχνον. Ἡ ἰδέα τῆς θυσίας φεύγει ἐκ τῆς ψυχῆς, ἢ δὲν εἶνε πλέον εἰμῆ ἀντικείμενον θαυμασμοῦ ὄνειροπόλου. Ἀτομισμὸς ὑπερβολικὸς τείνει νὰ ἐμρυτευθῆ εἰς τὰ ἦθη, καθ' ὅν χρόνον εἰ περὶ τὰς θεωρίας ἀσχολούμενοι

¹ Διάλεξις τοῦ καθηγητοῦ Βουτροῦ ἐν τῇ γαλλικῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ τοῦ Σαιν Σὺρ. Τέλος· ἴδε σελ. 131.

ὕμνουσιν ἐναμίλλως τὴν φιλαλληλίαν καὶ τὴν ἀλληλεγγύην.

Ἄφ' ἑτέρου δὲ ὑπάρχει πλήθος ἰδιοτήτων ἐν τῷ νεωτέρῳ πολέμῳ, αἵτινες, ἀντὶ τῆς περιστάσεως, τείνουσιν εἰς ὑπερεξέγερσιν ἢ θεραπείαν τοῦ ἐμφύτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Τοιαῦται εἶνε ἡ ἐκ μεγάλων ἀποστάσεων σκόπευσις, ἡ ταχύτης τῆς βολῆς, τὸ ἐπαναληπτικὸν ὄπλον, ἡ ἐπὶ ἀπεράντων ἐκτάσεων διασπορὰ τῶν τάξεων. Ὁ στρατιώτης θὰ εὐρεθῆ μακρὰν τοῦ βλέμματός τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ θὰ φύγῃ εὐκολώτερον τὰ μερικὰ σώματα θὰ εὐρεθῶσι συχνότερον μακρὰν τοῦ κέντρου τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ θ' ἀναγκασθῶσι νὰ ἐνεργήσωσιν αὐτεβούλως· αἱ διαταγαὶ θὰ εἶνε κατ' ἀνάγκην λίαν περιληπτικαί, ὑποδεικνύουσαι μόνον τὸν τελικῶς ζητούμενον σκοπὸν, οὐχὶ δὲ τὰ μέσα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται, ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας, εἰς τὴν θὰ εὐρεθῆ ὁ στρατηγός, τοῦ νὰ προσῆ τὰς λεπτομερεῖς περιστάσεις.

ὑπὸ τοιαύτους ἄλλοις εἶνε ἀπαραίτητον νὰ ἔχωσι τὰ ἄτομα ὑψηλὴν ἠθικὴν δύναμιν, νὰ εἶνε ἐπιδεικτικὰ ἀληθοῦς ἀπαρνήσεως αὐτοπραϊρέτου. Πρέπει νὰ διαφυλάξωσι τὴν προθυμίαν καὶ τὸ θάρρος τῶν, καὶ ὅταν θερίζωνται ὑπὸ τῶν σφαιρῶν, αἵτινες θὰ ἔρχωνται ἐξ ἀγνώστου μέρους, χωρὶς οὕτε ὁ κληρὸς τῶν νὰ φαίνεται, οὕτε ὁ κρῶτος τῶν καθαρῶς νὰ διακρίνηται· πρέπει ν' ἀντέχωσιν εἰς τὸ θέαμα κατακερματίσεως ταγματῶν ὁλοκλήρων· πρέπει καὶ μακρὰν τοῦ ἀξιωματικοῦ νὰ πράττωσι τὸ καθήκον τῶν, ὡς ἐάν ἦσαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του· πρέπει καὶ τὴν ταπεινὴν θυσίαν, ἣν οὐδεὶς ποτε θὰ μάθῃ, εὐχαρίστως ν' ἀναδέχονται. Εἶνε ἀνάγκη εἴπερ ποτὲ σήμερον, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἐν ἐλλείψει ὠρισμένων διαταγῶν νὰ μὴ μένωσιν ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς περιορισμένης αὐτῶν ἐνεργείας, καταλείποντες πᾶσαν τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ νὰ ἔχωσιν ἄγρυπνον τὸ ὄμμα εἰς τὰ περὶ αὐτοὺς συμβαίνοντα, ἔτοιμοι ὄντες ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ βυθίσωσι πρὸς τὸ πῦρ, καὶ ἂν μὴ ἔλαβον ῥητὴν πρὸς τοῦτο διαταγὴν, καὶ ἂν ὁ ἐχθρὸς μὴ προσβάλῃ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. Οὐδὲ πρέπει νὰ κατατρίβῃ αὐτοὺς μόνον ἡ ἐγωιστικὴ σπουδὴ, τοῦ νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἐπιβλήθη εἰς αὐτοὺς ἢ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία, ἡ καθ' ἑαυτὴν λίαν θεμιτὴ, τοῦ νὰ διακριθῶσι διὰ λαμπρῶν ἀτομικῶν κατορθωμάτων. Πᾶσαι αἱ πράξεις αὐτῶν ὀφείλουσι νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὸν κοινὸν σκοπὸν καὶ ν' ἀποβλέπωσιν εἰς τὴν τελικὴν ἐπιτυχίαν, καὶ οὐδεὶς δισταγμὸς ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς, ἐὰν πρόκειται νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ θυσίας, μάρτυς τῆς ὁποίας θὰ ἦτο μόνη ἡ συνείδησις τῶν, ἀλλ' ἥτις ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν νίκην, καὶ ἀνδραγαθήματος, ἕπερ αὐτοὺς μόνον θὰ ἐδοξάζεν.

Τί πρακτέον λοιπὸν; Ἀπῆλθον ἄλλοτε παρὰ τοῦ στρατιώτου νὰ εἶνε ἄνδρες, σήμερον ἀπαγορεύουσιν εἰς αὐτὸν νὰ τρέμῃ πρὸ τοῦ μάλιστα ἰσως ταράττοντος πράγματος, τοῦ ἀοράτου κινδύνου, ἀλλὰ καὶ δὲν δύνανται πλέον νὰ τῷ ὑποσχεθῶσιν ὅ,τι πρὸ πάντων ἐξήγειρε τὸ θάρρος αὐτοῦ, τὸ βλέμμα τοῦ προέσταμένου. Ὁ ποιητὴς περιγράφων τὴν ἐν Βατερλώ μάχην λέγει περὶ τῶν στρατιωτῶν.

Ἐνοοῦντες ὅτι θ' ἀπέθνησκον εἰς τὴν πανήγυριν ἐκείνην
ἐχαίρεισαν τὸν θεὸν τῶν, ὄρθιον ἐν τῇ τρικυμίᾳ.

Τὴν ὑπερτάτην ταύτην ἐνθάρρυνσιν συχνάκις θὰ στερηθῶσιν οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται, καὶ θὰ χρειασθῆ νὰ πράξωσι τὸ καθήκον ἀφ' ἑαυτῶν. Ἀλλὰ πόθεν θὰ πορισθῶσι τὴν δύναμιν πρὸς τοιαύτας θυσίας; Εἶνε φανερόν ὅτι ἡ ὑλικὴ πειθαρχία θὰ εἶνε ὅλως ἀνεπαρκής, ὅτι τὸ πᾶν θὰ ἐξερτηθῆ ἐκ τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τῶν ἀτόμων. Τὴν ἠθικὴν δὲ ταύτην δύναμιν θὰ εὐρωσι μόνον ἐν τῷ συναίσθηματι τοῦ ἱεροῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος.

Ὅποῖός τις θὰ εἶνε ὁ μέλλων πόλεμος, εἶνε ζήτημα. Κατὰ τινὰς μάντις κακῶν οἱ πόλεμοι τοῦ παρελθόντος θὰ εἶνε ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτὸν παιδικαί. Οὐδὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐν αὐτῷ ἔχου τῶν ἱπποτικῶν ἐκείνων μονομαχιῶν, αἵτινες ἐγίνοντο χάριν τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης· ἀλλ' οὐδὲ πόλεμος κατακτητικὸς θὰ εἶνε· διότι κτήσις ἐδάφους ἀπότομος καὶ βιαία δὲν συμβιβάζεται πολὺ πρὸς τὰς νεωτέρας ἰδέας περὶ σεβασμοῦ τῶν ἐθνικοτήτων, καὶ συχνάκις αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ματαίᾳ ἱκανοποίησις φιλαυτίας. Ὁ προσεχὴς πόλεμος, κατὰ τοὺς αὐτοὺς προφήτας, θὰ εἶνε πόλεμος ἐξοντώσεως. Σκοπὸν θὰ θέσωσιν εἰς ἑαυτοὺς οἱ ἀντίπαλοι τὸ νὰ καταστήσῃ ὁ εἰς τὸν ἕτερον διὰ παντός ἀνίκανον ν' ἀνορθωθῆ καὶ σκεφθῆ περὶ ἐκδικήσεως, νὰ καταστρέψῃ διὰ παντός αὐτὸν οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς, νὰ ἐγχαράξῃ βαθέως καὶ ἀνεξλείπτως εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τὸ αἶσθημα τῆς τελείας καταπτώσεως. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν κατάκτησιν, ἐὰν καὶ τοιαύτην ποθῆ ὁ νικητὴς, ἔπειτα, μετὰ τὴν νίκην καὶ ἐν εἰρήνῃ, θὰ παρασκευάσῃ αὐτὴν βαθμηδόν, θὰ ἀσφαλίσῃ καὶ θὰ ἐκτελέσῃ. Ὁ νόμος τῆς ἀναλογίας τῆς ἔλξεως πρὸς τὸν ὄγκον θὰ ἐνεργήσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὁ νικητὴς θὰ περιβληθῆ τοιαύτην αἴγλην καὶ τόσῃν δύναμιν, ὥστε θὰ διευθύνῃ τὰ πράγματα κατὰ βούλησιν.

Τοιοῦτος πόλεμος αἶρει πλέον διὰ παντός πᾶν αἶσθημα. Ὁ ψυχρὸς ὑπολογισμὸς θ' ἀντικαταστήσῃ παντελῶς τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ἠρωισμόν, τὴν ὀργὴν, τὴν γενναϊότητα, τὴν ἐπιεικίαν. Ἡ μάλλον θὰ δεῖξῃ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ὁ νικητὴς φερόμενος ἀνηλεῶς καὶ ἀδυσωπήτως πρὸς τοὺς ἠττημένους, ἐμπνέων εἰς αὐτοὺς τὸν τρόμον

διὰ τῆς σκληρότητος καὶ τῆς αὐθιχεσίας, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου καταδαμάσῃ αὐτοὺς τὸ ταχύτερον καὶ παύσῃ ἡ αἱματοχυσία. Ὁ πόλεμος εἶνε πόλεμος· τὸ κτηνώδες τοῦτο ἀξίωμα θὰ ἐφραμοσθῆ ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἰσχύϊ. Ὅταν δὲ ὁ πόλεμος οὐδεμίαν ὑπερβολὴν φρίκης καταλίπη, τότε πιθανῶς θὰ παύσῃ.

Ἄγνοῶ, ἐὰν οἱ Γάλλοι θ' ἀπαρνηθῶσι τὸ ἱπποτικὸν τῶν παρελθόν, ὥστε ν' ἀσπασθῶσι τοιαύτας δοξασίας. Ἀλλ' ἐὰν τύχωσιν ἀντιπάλων τοιαῦτα φρονούντων, πρέπει πάντως νὰ εὐρωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν πρὸς ἀντίστασιν. Ποία δὲ εἶνε ἡ δύναμις, ἣν οὐδὲν θὰ δυναθῆ νὰ δαμάσῃ, ἥτις θ' ἀντίσχη εἰς τὰ ἰσχυρότατα μέσα τοῦ ἐκφοβισμοῦ, ἥτις παρά τὰς συμφορὰς, ὧν ἴσως αἱ μέγιστα τοῦ παρελθόντος καταστροφῆ ἀσθενῆ μόνον ἰδέαν παρέχουσιν, οὐδέποτε θὰ στέρξῃ νὰ συνθηκολογήσῃ ὀριστικῶς; Μία μόνον ὑπάρχει τοσοῦτον ἰσχυρά, καὶ αὕτη εἶνε καὶ πάλιν τὸ συναίσθημα τοῦ καθήκοντος. Ἐρ' ὅσον μάχονται ὑπὲρ ἄλλου καὶ ὑπὲρ σκοποῦ ἢ κακῶς ὠρισμένου ἢ μὴ ὑποχρεωτικοῦ, καὶ αὐτοὶ οἱ γενναϊότατοι δύνανται ν' ἀποκάμωσιν ἢ ν' ἀρκεσθῶσι μόνον εἰς τὸ νὰ σώσωσι τὴν τιμὴν τῶν· ἀλλ' ἀδύνατον ν' ἀποθαρρυνθῶσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ αἰσθάνωνται ἑαυτοὺς ἐν τῷ κριτηρίῳ τῆς συνειδήσεως τῶν ὑπευθύνου πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ θὰ ἐνοοῦσιν ὅτι ἑαυτοὺς καταπροδίδοντες προδίδουσι καὶ θυσιάζουσιν αὐτὴν τὴν πατρίδα· διότι τὸ καθήκον οὐδέποτε παραγράφεται.

△

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων συμπεραίνεται, ὅποσον μεγάλην σπουδαιότητα προσλαμβάνει εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ἠθικὴ ἀγωγή ἐν τῇ μορφώσει τοῦ στρατιώτου. Πρέπει αὕτη ν' ἀναπτύξῃ παρ' αὐτῷ τὸ πνεῦμα τῆς ὑπακοῆς, τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς εὐπειθοῦς πρωτοβουλίας, τῆς ἀφοσίως, τῆς εὐσταθείας ἐν πάσῃ δοκιμασίᾳ, θεμελιούσα αὐτὸ ἐπὶ τῆς ἰδέας τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος καὶ ἐπὶ τῆς ἀγάπης αὐτῆς ταύτης τῆς πατρίδος. Πᾶσα ἀγωγή μὴ προχωροῦσα μέχρι τούτου, μὴ θέτουσα δηλαδὴ ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς ὀπισθεν τοῦ στρατιώτου τὸν ἄνθρωπον, εἶνε ἀτελής. Διότι ἀπέβη σχεδὸν ἀδύνατον νὰ εἶνε τις καλὸς στρατιώτης, ἐὰν μὴ εἶνε ἄνθρωπος τοῦ καθήκοντος.

Πῶς δὲ θὰ ἐκτελεσθῆ ἡ ἀγωγή αὕτη;

Εἶνε φανερόν ὅτι ὀφείλει νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν ἠθῶν καὶ ἐκ τῆς κοινωνίας ὁλοκλήρου, ὅτι ὀφείλει ν' ἀρχίσῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῷ σχολείῳ, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐν τῷ στρατῷ διὰ τῆς διδασκαλίας, τῶν συμβουλῶν, τῶν προτροπῶν καὶ πρὸ πάντων διὰ τοῦ παραδείγματος. Ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων μέσων εἶνε βεβαίως καὶ ἡ ἔκθεσις τῶν μεγάλων παραδειγμάτων τῆς φιλοπατρίας,

ἄτινα παρέχει ἡ ἠθικὴ ἡμῶν ἱστορία. Καὶ ἡ σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολέμου εἶνε πολυτιμοτάτη, ὡς ἀποδεικνύουσα τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἠθικῶν αἰτίων ὑπὲρ τὰ ὑλικά· ἡ καθαρὰ καὶ ἀπλή δύναμις δύναται νὰ πορίσῃ ἀμέσους ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἡ τελικὴ ἐπιτυχία ἀνήκει εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἠξεύρουσι διατὶ πολεμοῦσιν, οἵτινες ἔχουσι τὴν συνείδησιν ὅτι πολεμοῦσιν ὑπὲρ δικαίας ὑποθέσεως, καὶ οἵτινες ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ καθήκοντος οὐδέποτε θὰ θεωρήσωσιν ἑαυτοὺς ἠττημένους. Τοῦτο τὸ διδάγμα παρέχει εἰς ἡμᾶς σχεδὸν πανταχοῦ ἡ σπουδὴ τῶν πολέμων, ὅταν δὲν ἀναφέρεται εἰς μεμονωμένας ἐστρατείας, ἀλλ' εἰς εὐρείας περιόδους.

Ὁ Μαραθῶν καὶ ἡ Χαϊρώνεια συγκραταίους τὴν στρατιωτικὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν Μαραθῶνι ὄραξ πολιτῶν μαχομένων ὑπὲρ τῶν τάφων τῶν προγόνων, τῶν ἱερῶν, τῶν νόμων καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ἄπειρον πλῆθος κινούμενον μόνον ὑπὸ τῶν ἐλαττηρίων τοῦ φόβου καὶ τῆς λαφυραγωγίας. Ἐν Χαϊρώνειᾳ δὲ παροτρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ μεγάλου φιλοπατρίδος ῥήτορος Ἀθηναίου καὶ Θεβαϊτοῦ μάχονται μετὰ θαυμαστῆς ἀνδρείας ἐπανευρόντες ἐκεῖ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς τῶν ἠρωϊκῶν αὐτῶν χρόνων. Ἀλλὰ δὲν ἐξαλείφεται διὰ στιγμιαίας ἀνδραγαθίας κατάστασις δημιουργηθεῖσα δι' ἀδρανείας, μαλθακότητος, φιλαυτίας, ἀδιαφορίας πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον μακροχρόνιου.

Καθῆκον λοιπὸν τῆς στρατιωτικῆς παιδείας εἶνε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὰ ἦθη, ἐπὶ τὴν συνείδησιν τοῦ στρατιώτου διὰ πάντων τῶν ἠθικῶν μέσων, ἄτινα διαθέτει. Ἀλλὰ δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον τὸ καθῆκον αὐτῆς. Ἐπαναλαμβάνεται καθ' ὑπερβολὴν παρ' ἡμῖν τὸ ἐπιφελοῦσιν οἱ νόμοι ἄνευ ἠθῶν; Ἀλλὰ καὶ οἱ νόμοι δὲν στεροῦνται πραγματικῆς καὶ ἰσχυρᾶς ἐπιδράσεως ἐπὶ τὰ ἦθη, ὡς ἐναργῶς ἀποδεικνύει ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Τί ἄλλο ἦτο τὸ ἄστυ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὸ παρ' αὐτοῖς μορφῶνον τὸν πολίτην, ἢ σύνολον νόμων ἐκφραζόντων τὴν θέλησιν τῶν θεῶν; Τὸ μέσον λοιπὸν τοῦτο βεβαίως καὶ ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας εἶνε τὸ μόνον ἀμέσως προκείμενον εἰς τὴν ἡμετέραν χρῆσιν. Ἀκούει τις σήμερον λαμπροῦς λόγους περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μορφώσεως τῶν ἠθῶν, ἀλλ' οἱ λέγοντες περιμένουσι μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας νὰ κερποφορήσωσιν οἱ λόγοι ἀφ' ἑαυτῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τῶν νεωτέρων χρόνων ἀπολαύουσι τὰ κάλλη τῶν λόγων, τὸ δὲ πολὺ πλῆθος μένει ἀδιάφορον. Ἀλλ' οἱ νόμοι εἶνε τι ἀκριβὲς καὶ συγκεκριμένον, καὶ ἀφ' ἡμῶν ἐξαρτᾶται νὰ θέσωμεν καὶ ἐκτελέσωμεν αὐτοὺς. Ἄς μὴ ὀμιλῆ τις λοιπὸν μετὰ καταφρονήσεως περὶ τῶν τύπων, τῶν κανονισμῶν, τῶν διατάξεων τῆς ὑλικῆς πειθαρχίας, ἐπὶ τῷ λόγῳ

ὅτι δὲν ἀρκούσι, διότι φόβος Κυρίου ἀρχὴ σοφίας.

Ἐπομένως τὸ ζήτημα τίθεται οὕτως: ἄσκησις ἢ μόρφωσις; Μόνη ἢ ἄσκησις βεβιαίως ἢ ἀπεικονιστὸ ἄστοχος, διότι θὰ παρεσκευάζει μηχανὰς ἀνευ ψυχῆς, ὄντα κινούμενα αὐτομάτως, οὐχὶ ἀνθρώπους. Ἀλλὰ πλάνη ὡσαύτως εἶνε τὸ νὰ χωρίζεται ἡ μόρφωσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος, ἢ σκέψις καὶ τὸ αἰσθημα ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν κινήσεων καὶ τῶν πράξεων. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε ὄν διπλοῦν. Αἱ ἐπιθυμίαι τῆς ψυχῆς διαμένουσιν ἀπλῶς εὐχαὶ ἀκατόρθωτοι, ὅταν τὸ σῶμα δὲν συνεργῆ ἄφ' ἑτέρου καὶ τοῦ σώματος αἱ ἐξεις ἔχουσι μυστικὴν τινα καὶ βεβιαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς. Αὕτη τείνει οὕσει νὰ συναισθανθῆ τὰς συγκινήσεις, νὰ συλλαβῆ τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀποφάσεις, ἀς παριστῶσιν αἱ κινήσεις τοῦ σώματος. Ὁ ψυχολογικὸς οὗτος νόμος ἔχει βεβιαίως τοὺς κινδύνους αὐτοῦ· ἀλλ' ἀφοῦ ὑπάρχει, ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς νὰ κάμωμεν χρῆσιν αὐτοῦ ὀρθῶν καὶ ἐπιφελῶν. Ὁ κλονισμὸς λοιπὸν πορίζεται ἀξίαν ἀπρόσβλητον ἐξ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν τείνει καὶ ὅστις εἶνε ἡ μόρφωσις τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος· ἐπειδὴ ἐκφράζει τὸ καθήκον, ἐγγράττει ἄμα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἰδέαν καὶ τὸ συναίσθημα αὐτοῦ. Μόνον ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ νόμου συνταυτιζόμεθα πρὸς αὐτόν, ὥστε νὰ θέλωμεν ἀφ' ἡμῶν ὅ, τι ἐκεῖνος ἐπιβάλλει.

Τοιοτοτρόπως ἡ ἀνάγκη τῆς μορφώσεως τῆς ψυχῆς τοῦ στρατιώτου οὐδόπως ὑποβιάζει τὴν σπουδαιότητα τῆς κυρίως λεγομένης πειθαρχίας. Αὕτη δικαίως ἰερά, οὐ μόνον διότι εἶνε τὸ μέσον, δι' οὗ ἐξαναγκάζονται, ὅσον εἶνε δυνατόν, ἐκείνοι, ὧν τὰ αἰσθηματὰ δὲν ἀνεπτυχθήσαν τόσον, ὥστε νὰ καταστῆ ἡ βία δι' αὐτοὺς περιττή, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ πάντας χρησιμεύει πρὸς ἀνάμνησιν καὶ ὡς ἐμβλημα τῆς ἠθικῆς πειθαρχίας, τῆς καθυποταγῆς πάντων εἰς τὸν κοινὸν σκοπὸν, ἧτις ἀποτελεῖ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ στρατιωτικοῦ καθήκοντος.

Εἰς τὴν πειθαρχίαν ὀφείλει καὶ ἡ ὑμετέρη σχολὴ τὴν ἀπαράμιλλον αὐτῆς λαμπρότητα καὶ χρησιμότητα. Ἐὰν ἐσκόπου νὰ δώσωσιν εἰς ὑμᾶς γνώσεις τινὰς ἢ ν' ἀναπτύξωσι συμφώνως πρὸς τὰς κλίσεις τὰς ἀτομικὰς ὑμῶν δυνάμεις, δὲν θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ σᾶς συναθροίσωσιν εἰς μίαν μόνον σχολὴν. Ἡδύνασθε καὶ ἐν διαφόροις σχολαῖς ν' ἀκολουθήσητε τὰς αὐτὰς σπουδὰς κατὰ ἡμοιόμορφον πρόγραμμα. Ἀλλὰ σκοποῦσι πρὸ παντὸς νὰ δώσωσιν εἰς ὑμᾶς τὴν αὐτὴν σκέψιν καὶ τὴν αὐτὴν ψυχὴν, νὰ ἐθίσωσιν ὑμᾶς νὰ θεωρῆτε ἀλλήλους ὡς μέλη τοῦ αὐτοῦ σώματος οὕτως, ὥστε νὰ δυναθῆτε πάντες ν' ἀναπτυχθῆτε κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, καὶ μετὰ εἰκοσιν ἔτη, παρὰ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἀτομικῆς ἐκά-

στου ἀναπτύξεως, ἐπανεύρητε ἀλλήλους, ὡς καὶ σήμερον, ἀδελφοὺς διὰ τῆς σκέψεως καὶ διὰ τῆς καρδίας. Διότι, ὅταν θὰ εὐρεθῆτε ἐν τῷ πολέμῳ ἐκ τῶν περιστάσεων μακρὰν ἀλλήλων, ἀδυνατοῦντες νὰ συνεννοηθῆτε ἢ νὰ λαβῆτε διαταγὰς παρὰ τῆς κοινῆς ἀρχῆς, πρέπει νὰ ἐνεργήσητε οὕτως, ὡς ἐὰν κοινὴ τις ἐξωτερικὴ διεύθυνσις εἶχε κατευθύνει τὰς ἐνεργείας σας· πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐκ προγενεστέρου χρόνου μεταξύ ὑμῶν ἁρμονικὴ τις, δυνάμει τῆς ἧποῖς θὰ παρακολουθήσητε μακροθὲν τὰς κινήσεις ἀλλήλων ἀνευ συγκοινωνίας καὶ ἀνευ εἰδήσεων, ὡσεὶ μὴ ὑπῆρχε δι' ὑμᾶς ἀπόστασις. Τὸ θαυμασίον τοῦτο ἀποτέλεσμα ἐξασφαλίζει εἰς ὑμᾶς μόνη ἡ πειθαρχία· αὕτη ὑπεβάλλουσα εἰς τὸν αὐτὸν ρυθμὸν τὰ τε σώματα καὶ τὰς διανοίας ὑμῶν ἐγγράττει εἰς ὑμᾶς νόμον τινὰ ἁρμονικῆς ἀναπτύξεως, ὅστις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ὑμετέρου βίου θὰ ἐπενέγκῃ τὴν συμφωνίαν εἰς τε τὰς σκέψεις καὶ τὰς βουλήσεις ὑμῶν.

Οὕτως ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ἡ ὑλικὴ δυνάμις καὶ ἡ ἠθικὴ ἀξία, συνεργάζονται καθ' ὅλην τὴν στρατιωτικὴν ὄρασιν. Ὡς ἄμεσος σκοπὸς τίθεται ἡ δυνάμις, καὶ συμφώνως πρὸς τοῦτον φαίνεται ὅτι τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὅπλων περιλαμβάνεται εἰς τὰς ὑλικὰς ἀσχολίας. Ἀλλ' ἡ ὑψίστη δυνάμις ἐγκρατεῖται ἐν τῇ βουλήσει, τῇ σκέψει, τῇ ἠθικῇ ἐνεργείᾳ. Ἄς μὴ συμπεράνῃ δὲ τις ἐντεῦθεν ὅτι ἡ ὑπεροχὴ ἐν τῷ πολέμῳ ἐξαρτᾶται ἀπλῶς ἐξ ὑπερτέρας καὶ ἰσχυρότερας ἀτομικῆς βουλήσεως, κατορθώσεως, ἐπιβληθῆ εἰς τοὺς ἄλλους· διότι ἡ βούλησις τότε εἶνε ἀληθῶς καὶ διαρκῶς ἰσχυρά, ὅταν ὑπηρετῆ ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπερτερεῖ, κατὰ διάρκειαν καὶ κατ' ἀξίωμα, καὶ τὰ διὰ τῶν κλλίστων προσόντων περσοικισμένα ἄτομα, ὁδηλαθῆ τὴν πατρίδα.

T.

ΥΓΙΕΙΝΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Η ΞΙΦΑΣΚΙΑ

Δὲν ἐνθυμούμαι τίς ὥρισε τὴν ξιφασκίαν ὡς «τὸν μεγάλτερον παράγοντα τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως.» Ἐὰν δὲν εἶνε πλήρης ὁ βοισμὸς οὗτος, ἐκφράζει ὅμως ἀλήθειαν ἀναμφισβήτητον· ἡ ξιφασκία εἶνε ἄσκησις ὑγιεινὴ ὑπερτέρα πάσης ἄλλης. Ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτην ἐφαρμόζεται ὅ, τι καὶ εἰς τὴν πεζοδρομίαν καὶ εἰς τὴν ἵππασίαν καὶ εἰς τὸ ποδήλατον· πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις μετὰ περισκέψεως καὶ μέτρου, διότι πᾶσα ὑπερβολὴ εἶνε ἐπιβλαβής. Ἡ ξιφασκία ὄντως εἶνε ἄσκησις βιαία, ἐκ τῶν ὀρητικωτάτων, συνεπάγει λοιπὸν τὴν μεγίστην δαπάνην μυϊκῆς καὶ νευρικῆς δυνάμεως.

Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἔχομεν τὰς γινώμας

ἐξόχων ἱατρῶν, οἵτινες μάλιστα τὰ πορίσματα αὐτῶν ἐξήγαγον ἐπιδοθέντες αἱ ἴδιοι εἰς τὴν διὰ ξίφους ἄσκησιν.

«Ὅλοι αἱ μῦες, ὅλαι αἱ ἀρθρώσεις τοῦ διὰ τοῦ ξίφους ἀσκουμένου, γράφει ὁ ἱατρός Πραδέλ, τίθενται εἰς ἐνέργειαν. Αἱ κνήμαι καὶ αἱ βραχίονες ἐργάζονται σχεδὸν ἐξ ἴσου, ἀποκτῶσι δὲ οὕτω ἴσῃ δυνάμει καὶ εὐκίνησιαν. Τὰ μέλη καθίστανται ἁρμονικὰ τὸ σχῆμα, αἱ δὲ ἀρθρώσεις εὐκίνητοι καὶ ἀπηλλαγμένοι τῆς ἀχάριτος ἐκείνης σκληρύνσεως, ἧτις προέρχεται ἐνίοτε ἐξ ἄλλων ἀσκήσεων. Ὑπὲρ τὴν αὐτὴν ἐπίδρασιν αἱ ὤμοι ἐνδυναμοῦνται. Οὐδ' αἱ μῦες τοῦ κορμοῦ μένουσιν ἀδρανεῖς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ κόπωσις, ἣν αἰσθάνεται τις καθ' ὅλον τὸ σῶμα μετὰ τὴν ξιφασκίαν.»

Ἐξ ἄλλου εἶνε καταφανὴς ἡ ἐλευθέρη λειτουργία τῶν πνευμόνων καὶ ἡ ἐν γένει ὄρασις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Εὐρυνόμενον τοῦ θώρακος ἡ εἰσπνοὴ καὶ ἡ ἐκπνοὴ καθίστανται πληρέστεραι. Ἐπειδὴ δὲ αἱ οὗο βραχίονες εἶνε σχεδὸν ἐντελῶς τεταμένοι, διατελοῦσιν εἰς τὴν ἀρίστην θέσιν, ὅπως ἀναπνέη ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα.

Ἀκριβῶς ὅμως διὰ τοῦτον τὸν λόγον πρέπει νὰ καταβάλλεται ἡ δέουσα προσοχὴ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποῖον τοῦ ἀέρος τῶν ξιφασκητηρίων. Εἶνε ἀνάγκη πρὸς τοῦτο νὰ ἐκλέγονται μέρη εὐάερα, ὅπως μὴ καθιστῶνται ἐστὶναι μικροσμάτων.

Ἡ ξιφασκία δὲν ἀσκεῖ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα. Ἡ ξιφασκία, κατὰ τὴν ἐπιτυχή ἐκφρασιν τοῦ ἱατροῦ Λακράνζ, εἶνε «ἐξ ὅλων τῶν ἀσκήσεων ἡ μᾶλλον παιδευτικὴ, ἡ ἀπαιτούσα τὴν μεγίστην ἐμπειρίαν ἀπὸ τῶν νευρικῶν κέντρων, ὅχι μόνον διὰ τοὺς ποικίλους συνδυασμοὺς τῶν διαξίφισμῶν, ἀλλ' ἰδίως διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν κινήματων τῆς ἐπιθέσεως καὶ τῆς ἀμύνης.»

Συνέκριναν πολλοὶ τὴν ἀνασκητικὴν ἐργασίαν τῶν διαξίφισμῶν πρὸς τὴν τῶν παικτῶν τοῦ ζατρίκιου, καὶ ἡ παραβολὴ δὲν εἶνε ἀνακριβής. Ἰδίως ἐργάζονται διὰ τοῦ πνεύματος αἱ ὀλιγώτερον ἐκδηλοῦντες ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν. «Περητηρήθη ὅτι καταπονοῦνται πλείοτερον ὅχι αἱ ὀρητικώτεροι καὶ βιαιώτεροι εἰς τὰς κινήσεις, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ χεὶρ καὶ τὸ σῶμα μόλις κινούνται, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ὅλοι αἱ μῦες μετέχουσιν, οὕτως εἶπεῖν, τῆς ἐντεταμένης προσοχῆς τοῦ ἐγκεφάλου. Παλλάκις, ἐνῶ παρασκευάζουσι κινήσιν τινα, μένουσιν ἀκίνητοι, καὶ ὅμως ἐκτελοῦσι καθ' ἑαυτοὺς ἐργασίαν κοπιωδεστάτην, ἧτις συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι εἶνε ἔτοιμος πρὸς ἀκριαίαν ἐκδηλωσιν εὐθύς ὡς παρουσιασθῆ ἡ κατάλληλος περίστασις κινήματος, τοῦ ὁποίου δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ προῖδῃ οὔτε τὸ εἶδος, οὔτε τὴν ὥραν.»

Ἐνεκα τούτου δὲ ἡ ξιφασκία εἶνε ἄσκησις ἐξαιρετικὴ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, οἵτινες ἐργάζονται διὰ τοῦ πνεύματος καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἀκίνητους, τοὺς ἀνθρώπους ἐν γένει τοῦ γραφεῖου.

Ὑπὸ ἐπιφάνειαν ἀγωγῆς ἡ ξιφασκία ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ἐξαιρετικὸν προσόν, ὅτι ἀσκεῖ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὸ πνεῦμα εἰς ταχείας ἀποφάσεις. Διὰ τοῦτο συνίσταται ὡς μίξ τῶν ἀρίστων νεανικῶν ἀσκήσεων. Ἄλλως ὅμως ἀρμόζει εἰς πᾶσαν ἡλικίαν καὶ εἶνε τις πάντοτε εἰς καιρὸν, ὅχι βεβιαίως χάριν ἱπποτικῶν ἐπιδείξεων, ἀλλὰ διὰ λόγους καθαρῶς ὑγιεινοῦς, νὰ ἐπιδοθῆ ἐν ὠρισμένῳ μέτρῳ εἰς τὴν εὐάεστον ἄμα καὶ ὀφελιμωτάτην καὶ ἀνδροπρεπῆ ἄσκησιν διὰ τοῦ ξίφους.

Ω.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ

ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΤΗΣ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ

Ἀπὸ πολλοῦ ἐκρίθη παρ' ἡμῖν ἐπιείγουσα ἡ ἀνάγκη εἰδικῶν ἰδρύματων πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν μελλόντων διδασκάλων τῆς μέσης παιδείας, ἧτοι τῶν ἐλληνοδιδασκάλων καὶ καθηγητῶν γυμνασίου. Ὑπὸ δὲ τῆς προκατόχου κυβερνήσεως εἶχε καταρτισθῆ καὶ νομοσχέδιον περὶ ἰδρύσεως «Πρακτικοῦ Γυμνασίου» ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, κατὰ τὰ ἐπαγγελθέντα ὑπὸ τοῦ ἐναρκηρίου βασιλικῶν λόγου ἐν τῇ Βουλῇ. Ἐπὶ κείρον λοιπὸν νομίζομεν τὴν περιγραφὴν ἀναλόγου ἰδρύματος, ὅπερ ἀπὸ ἐτῶν εἰκοσιν ἐπτὰ ἰδρυθὲν ἐν Βουδαπέστῃ τῆς Οὐγγαρίας, προσεβλήθη τὴν προσοχὴν τοῦ ἀπανταχοῦ παιδαγωγικοῦ κόσμου, θεωρεῖται δὲ ἀληθῶς πρότυπον εἰς τὸ εἶδος του.

Ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως ἀνωτάτου διδασκαλείου ἐν τῇ οὐγγρικῇ πρωτεύουσῃ ἀνήκει εἰς τὸν Μαυρίκιον Καρμάν, οὐγγρον παιδαγωγὸν ἐκπαιδευθέντα ἐν Λευσίᾳ. Οὗτος ἐπρότεινε εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν σύστασιν διδασκαλείου, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ σπουδάζοντες δὲν θὰ ἐξεπαιδεύοντο μόνον θεωρητικῶς, ἀλλὰ μετὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν θὰ ἠσκούοντο καὶ πρακτικῶς ἐντὸς προτύπου γυμνασίου προσηρητημένου εἰς τὸ διδασκαλεῖον.

Τὸ σχέδιον τοῦ Καρμάν περιελάμβανε τὸ σύνολον διδασκαλείου θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ τριῶν τμημάτων: τῶν Γραμμάτων, τῶν Ἐπιστημῶν, τῆς Παιδαγωγίας. Τὰ δύο πρῶτα ἦσαν προωρισμένα διὰ τοὺς σπουδάζοντας, τὸ δὲ τρίτον διὰ τοὺς τελειοφοίτους, τοὺς ὑποστάντας ἤδη τὰς πρῶτας δοκιμαστικὰς ἐξετάσεις πρὸς ἀπόκτησιν πτυχίου καθηγητοῦ. Ὡστε ἡ πρακτικὴ σπουδὴ τῶν μελλόντων καθηγητῶν ἀρχεται μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς θεωρητικῆς, ἧτις εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ ἡμετέρου πανεπιστημίου.

Διὰ τὴν πρακτικὴν λοιπὸν σπουδὴν καὶ ἄσκησιν

ιδρύθη τὸ πρότυπον αὐτὸ γυμνάσιον, κατὰ τὸ Β. Διάταγμα τῆς ἰδρύσεως «ἵνα παρέχῃ τὸ πρότυπον σχολείου, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ ἠθικαὶ καὶ πνευματικαὶ πρόοδοι τῶν μαθητῶν καθίστανται τὸ ὑποκειμένον κοινῆς μερίμνης τοῦ διδασκαλικοῦ σώματος, συγχρόνως δὲ ἵνα δημιουργηθῇ ἐν αὐτῷ εἶδος διδασκαλίας χρησιμεύουσας ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς μέλλοντας διδασκάλους καὶ ὡς ἐνθύμους ἀδηγοῦσα κατόπιν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος τῶν.»

Τὸ γυμνάσιον τοῦτο εἶνε ἀκατάβλητον (ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τοῦ γυμνασίου), ἔχει δὲ ἐν λειτουργίᾳ καθ' ἑκάστον ἔτος ἐναλλάξ τὰς περιττὰς ἢ τὰς ἀρτίους τάξεις, ἤτοι 1ην, 3ην, 5ην 7ην καὶ 9αν, 4ην, 6ην, 8ην. Διευθύνεται ὑπὸ οὐκὼ ἢ ἐννέα καθηγητῶν πεπειραμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκλέγεται εἰς διευθυντῆς διδάσκων ἐπίσης. Οἱ διδασκαλισταί, ἤτοι οἱ τελειώσαντες τὰς θεωρητικὰς σπουδὰς, ἀφίλουσι τοὐλάχιστον ἐπὶ ἐν ἔτος νὰ φοιτῶσι τακτικῶς καὶ παρακολουθῶσι τὴν διδασκαλίαν μετέχοντες καὶ ταύτης. Καὶ κατὰ μὲν τὰς πρώτας ἐβδομάδας τοῦ σχολικοῦ ἔτους παρίστανται ὡς θεαταί, διδάσκει δὲ ὁ καθηγητῆς· ἀλλὰ κατόπιν αὐτοὶ κατὰ σειράν ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς καθηγητικῆς ἔδρας ἐπιθλοπέμενοι καὶ ἀδηγοῦμενοι ὑπὸ τῶν καθηγητῶν. Ὑποχρεοῦνται δὲ νὰ παρασκευάζωσιν ἐκάστοτε καὶ τὴν διδακτέαν ὕλην ἐγγράφως, ἣν ἐπιθεωρεῖ ὁ ἀρμόδιος καθηγητῆς. Πλὴν τούτου ὁ διευθυντῆς συγκαλεῖ πάντας καθ' ἐβδομάδα καὶ συζητεῖ μετ' αὐτῶν παιδαγωγικὰ ζητήματα ἀνωτέρας περιωπῆς. Καθ' ἐβδομάδα ἐπίσης ἐκ τῶν διδασκαλιστῶν εἰς κάμνει τὴν «δοκιμαστήριον διδασκαλίαν» του, εἰς ἣν παρίστανται οἱ πλείστοι τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν συναδέλφων του. Κατὰ πᾶσαν δὲ παρασκευὴν τὴν ἐσπέραν συζητοῦνται μεταξὺ τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν διδασκαλιστῶν τὰ κατὰ τὴν «δοκιμαστήριον διδασκαλίαν» ἐκάστου. Πρὸς τοῦτον ἀπευθύνονται παντὸς εἶδους πρακτικῆς ἐφ' ὧν ὀφείλει ν' ἀπαντήσῃ ἀπολογούμενος καὶ ἀμυνόμενος κατὰ τὸ δυνατὸν.

Εἰς ἐκάστην τάξιν τοῦ προτύπου τούτου γυμνασίου τῆς Βουδαπέστης εἶνε δεκτοὶ κατ' ἀνώτατον ὄριον 30 μαθηταί. Φοιτῶσι δὲ εἰς αὐτὸ τὰ τέκνα τῶν ἀρίστων οἰκογενειῶν. Ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας διέφερεν ἐν ἀρχῇ πάντων τῶν ἄλλων σχολείων, ἐλαττωθεῖσα δὲ ἡ διαφορά ἔλκονεν, καθόσον ἀναλαμβάνουσι καθηγητικὰς ἔδρας εἰς τὰ ἀπανταχοῦ τῆς Οὐγγαρίας γυμνάσια οἱ τοῦ Καρμάν μαθηταί!

Ἡ διδασκαλία ἐν τῷ γυμνασίῳ τούτῳ δὲν γίνεται τυχαίως καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκάστῳ καθηγητῇ· ἡ μέθοδος Ἐρβарт-Γέλλερ, ἡ λεγομένη ἐπαγωγικὴ μέθοδος, ἐφαρμόζεται μετὰ θαυμαστῆς ἀρμονίας καθ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς μέσης παιδείας. Τὰ στοιχεῖα τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διδάσκονται δι' ἀναγνώσεων. Αἱ διηγήσεις τοῦ Τίτου Λιβίου περὶ κτίσεως τῆς Ρώμης καὶ τῶν πρώτων βασιλείων αὐτῆς χρησιμεύουσιν εὐθὺς εἰς ἀρχῆς ὡς κείμενα λατινικῆς διδασκαλίας· οἱ δὲ γραμμτικοὶ τύποι διδάσκονται καθ' ὅσον παρουσιάζεται ἀνάγκη ἐν τῷ κειμένῳ. Ἡ διδασκαλία τῶν ἑλληνικῶν ἀρχεται διὰ τῆς Ὀδυσσεΐδος. Τὸ σύνολον τῆς μεθόδου ἀποδίδεται πρὸς σκοπὸν φιλοσοφικόν

ἀμα καὶ ἔθνικόν ὀφείλεται εἰς τὸ ὑπέροχον πνεῦμα τοῦ Καρμάν. Καὶ ναὶ μὲν οἱ συναδέλφοι αὐτοῦ πολλὰ συνεπλήρωσαν καὶ ἐβελτίωσαν διὰ τῆς πείρας διδασκαλίας μακρῶν ἐτῶν· ἀλλ' ἡ θαυμαστὴ ἐνότης τοῦ ὅλου παραμένει πάντοτε.

Δ*

ΤΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΜΥΡΟΛΟΓΙΑ

1

Τῶν ὑπερμένων τὰ σκουτιὰ δὲν πρέπει νὰ φοριῶνται,
Μόν' πρέπει νὰ κρεμάγουνται σ' ἐγκρεμισμένο πύργον,
Νὰ τὰ λερῶν ὁ κορνιαχτός, καὶ νὰ τὰ λειῶν ὁ ἥλιος,
Νὰ λειῶνουν καὶ νὰ πέφτουνε, ὡς λειῶνει τὸ κορμί τους.

2

Νὰ ἤξερα ποτε θὰ ῥθῆς ἀπὸ τὸ μαῦρον Ἄδην,
Γιὰ νὰ σαρώσω τὴν αὐλή, καὶ νὰ τὴ βολιμώσω,
Νὰ γίνω γῆς νὰ με πατῆς, γιοφύρι νὰ περάσης,
Νὰ γίνω καὶ γλυκομηλιά, σ' τὸν ἴκιο μου νὰ κάτσης,
Νὰ βίχνω τὰνθη ἀπάνω σου, τὰ μῆλα 'ς τὴν ποδιά σου,
Νὰ βίχνω καὶ τοὺς κλώνους μου, νὰ σὲ χαϊδεολογᾶνε.

3

Κυρά, ποὺ κάθσαι ψηλά, τώρα κατέβα κάτου,
Καὶ κάτσε μὲ τις ἄμοιρες, καὶ κάτσε μὲ τις χῆρες,
Καὶ τίναξ' τὸ κεφάλι σου, νὰ γκρεμιστῇ ἡ κορῶνα,
Τίναξε καὶ τὸ δάχτυλο, νὰ πέσ' ἡ ἀρρεβῶνα . . .
—Μένα ἡ κορῶνα μοῦπεσε, κ' ἡ ἀρρεβῶνα γάθη.

4

Τί τῶχο γῶ κι' ἄν ἔδραμες, τί τῶχο γῶ κι' ἄν ἤρθες;
Βρῆκες ματάκια σφαλιστά, χερᾶκια σταυρωμένα,
Βρῆκες καὶ τὸ κορμάκι μου, σ' τὸν ᾄδη ἔαπλωμένο!
Μοῦ δεσαν τὰ χερᾶκια μου μ' ἐννιά λογῶν βάρια,
Μοῦ ραψᾶν τὰ ματάκια μου μ' ἐννιά λογῶν μετάξια,
Περκαλεθῆτε σ' τὸ Θεῖο, τάχτε χερὰ σ' τοὺς ἄγιους,
Νὰ πιάσῃ μιά ψιλή βροχὴ, μιά σιγαλὴ ψιχάλα,
Γιὰ νὰ σαποῦν τὰ βάρια, νὰ λειώσουν τὰ μετάξια,
Ν' ἀνοίξουν τὰ ματάκια μου, νὰ ἴδουν ἀπάνω κόσμον.

5

Ἐγὼ γιὰ τὸ γατῆρι σου, τρεῖς βάρδιες εἶχα βάλῃ:
Ἐἶχα τὸν ἥλιο σ' τὰ βουὰ, τὸν ἄητό σ' τοὺς κάμπους,
Καὶ τὸ βορὶ τὸ θροσερό, τὸν εἶχα σ' τὰ καράδια.
Μὰ ὁ ἥλιος ἐβάσιψε, κι' ὁ ἄητός ἀποκοιμήθη
Καὶ τὸ βορὶ τὸ θροσερό, τὸν πῆραν τὰ καράδια.
Κ' ἔτσι τοῦ δόθηκε καιρός τοῦ Χάρου καὶ σ' ἐπῆρε.

6

Λούτο ποὺ πῆς, παιδάκι μου, τῆρα μὴν παυαρχίσης,
Τῆρα μὴν κάνης ξάμνη, τῆρα μὴν κάνης χρόνον·
Γιατί το ξάμνη εἶν' πολὺ, κι' ὁ χρόνος βουρλιμαρά.
—Μικὰρι νὰ 'ταν ξάμνη, μικὰρι νὰ 'ταν χρόνος.
Φεύγω γιὰ πάντα, μάννα μου, γιὰ νὰ μὴν ἔρθω πίσω
Σὰν τὸ τρεχοῦμενο νερό, ποὺ πάει καὶ δὲ γυρίζει.

Ἐκ τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος «Ὁδηγοῦ τοῦ Σκωληκοτρόφου» ὑπὸ τοῦ κ. Στυλ. Στ. Στυλιανίδου, Γεωπόνου καὶ ἐιδικοῦ Σηροτρόφου, περιλαμβάμενον τὰς ἐξῆς ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ τῆς Σηροτροφίας ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ.

Σ. τ. Δ.

Ο ΜΕΤΑΞΟΣΚΩΛΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΗ

Ἡ Σηροτρόφος Ἑλλάς.—Ἐν Ἑλλάδι δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει μόνιμος καὶ εἰδικὴ ἀγορὰ οὔτε τῶν κουκουλιῶν οὔτε τῆς μετάξης· ἀλλ' οἱ μεταξουργοὶ πέμπουσιν ἀνθρώπους ὑπότροφους καὶ ἀνικάνους πολλὰκις, οἵτινες, δίκην περιηγητῶν καὶ μεταβατικῶν πτηνῶν, τρέχουν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον διὰ νὰ ἀγοράσουν κουκούλι εἰς εἰς ἀπόθετε αὐτοὶ θελήσωσιν ἐξευτελιστικὴν τιμὴν καὶ ὅπως συνεννοηθῶσιν ἐν κρυπτῷ μετὰ τῶν συναδέλφων των πλανοδίων Ἑβραίων, ἵνα δολιευθῶσι τὸν δυστυχῆ χωρικόν, ἀγοράζοντες τὸ κουκούλι του δι' ἕνα κομματι ψωμί, πολλὰκις. Οὐδεὶς ὑπάρχει συναγωνισμός, ὡς τινες ἰσχυρίζονται κακισθούλως· σπανίως δὲ ὁ προϊστάμενός του ἐργοστασιαρχῆς θὰ τοῦ ὀρίσῃ τηλεγραφικῶς τὴν ἀγοραίαν τιμὴν, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ἀγορᾶς τῆς Μασσαλίας.

Ὡς μέτρον ἐν μὲν τῇ Θεσσαλίᾳ, Εὐβοίᾳ καὶ νήσοις ἔχουν τὴν ὀκᾶν. Ἐν δὲ τῇ σηροτρόφῳ Πελοποννήσῳ τῶν τε γλωρῶν καὶ ξηρῶν κουκουλιῶν, τὴν λίτραν ἤτοι 200 χερῖες, πρὸς 4 ἐκάστη δηλ. ἀνά δύο εἰς ἐκάστην παλάμην, τὸ ὄλον 800 κουκούλια. Ζυγίζουν δὲ ταῦτα περίπου 1 ὀκ. καὶ 100, ἢ 1 καὶ 150.

Ἡ τιμὴ τῶν γλωρῶν πωλεῖται ἀπὸ δραχ. 4-5 ἢ λίτρα, τῶν δὲ ξηρῶν ἀπὸ 12-14 ἢ ὀκᾶ. Ἡ πώλησις τῶν βομβύκων ἐν Ἑλλάδι γίνεται εἰς ξηρὰν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰστασιν (ἀπὸ ἀρχᾶς ἕως τέλους Αὐγούστου), προτιμῶνται τὰ κίτρινα ἀπὸ τὰ ἄσπρα, διότι, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ μεταξουργοὶ, τὸ λευκὸν κουκούλι εἰς τὰ ἄκρα του εἶνε λεπτόν καὶ μόλις τρυπήσῃ κατὰ τὴν κατεργασίαν, ἀμέσως εἰσέρχεται νερὸ καὶ καταβυθίζεται ἐν τῇ λεκάνῃ, οὕτω δὲ ἀφίνει περισσότερα ὑπολείμματα, διότι ἡ ἐργάτις δὲν εἰμπορεῖ νὰ τὸ κατεργασθῇ ὄλο. Τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῆς Ἑλλάδος κουκούλι πληρώνει φόρον ἐξαγωγικόν κατ' ὀκᾶν, διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἐγγυρίου μεταξουργίας.

Τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ σηροτροφικῷ τῆς Ἑλλάδος κλάδῳ κατέχει ἡ Σπάρτη· ἔχει πολλὰς μοροφυτείας, μεταξουργεῖα 3-4. Ὑπῆρχε ἐν ἐργοστάσιον σποροποιίας, περὶ τῆς ἐργασίας τοῦ ὁποίου τὴν χειρίστην ιδεάν ἐσηματίσαν οἱ κάτοικοι· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ταχέως ἐχαντακώθη. Κατόπιν ἔρχονται ἡ Μεσσηνία καὶ αἱ Καλάμαι με περισσότερα μεταξουργεῖα, ἐξ ὧν τὴν πρώτην

θέσιν κατέχουν τὸ τοῦ κ. Δανασῆ καὶ τῶν ἀδελφῶν κ. Στασινοπούλων· κατόπιν ἔρχεται ἡ Τεγέα καὶ Τρίπολις μετὰ τῶν πέριξ, κλπ.

Ἐν Θεσσαλίᾳ τὴν πρώτην θέσιν σκωληκοτροφίας ἔχει ἡ ἐπαρχία Ἀγυῖας (δὲν ὑπάρχει μεταξουργεῖον), κατόπιν ὁ Τύρναβος, τὸ δυτικὸν μέρος (Καλαμπάκα κλπ.), τὰ χωρία τοῦ Πηλίου ἐκτρέφουν ἀρετὰ, εἰς τὴν Ῥαψάνην, Μπαμπᾶ, Ἀμπελάκια κλπ. Ἐν δὲ τῇ Ἠπειρῷ εἰς τινα μόνον μέρη καλλιεργεῖται ὁ μεταξοσκώληξ· κατόπιν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, Τήνος, Ἄνδρος καὶ τινες τῶν Ἰονίων (μικρὰ πράγματα), καὶ τέλος ἡ Εὐβοία (ιδίως ἡ ἐπαρχία Καρυστίας, Χαλκίδος κλπ.), παντοῦ σπόρος ἐλεεινός καὶ δίκην σαρδελῶν πωλούμενος ἢ διανεμόμενος μὲ πρωτότο (τριτάριον). Δυστυχῶς οὐδεμία ὑπάρχει ἐλπίς οὐχὶ ἀναπτύξεως τῆς Σηροτροφίας ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἀπλῶς τῆς διατηρήσεως τῆς παρούσης θέσεώς της, ἕνεκεν τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐλεεινοῦ συστήματος τῆς ἐνεργουμένης δὴλον ὅτι κλοπῆς ἐκ μέρους τῶν χωρικῶν εἰς βάρος τοῦ διανομέως, ὕπερ παρατίθεται μέγας πρᾶγματι φραγμός εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς σηροτροφίας.

Ἡ ἐτήσια παραγωγή κουκουλιῶν ἐν Ἑλλάδι, ὑπολογιζομένη ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ καταναλισκόμενου κουκουλοσπόρου, ἀνέρχεται εἰς 320,000 ὀκᾶδ. ξηρῶν, τῆς δὲ μετάξης εἰς 40,000 ὀκᾶδ. περίπου, τῆς περισσοτέρας ἐξαγωγένης εἰς τὸ ἐξωτερικόν (Μασσαλίαν ἰδίως). Καὶ πρότυπον ἐργοστάσιον μεταξωτῶν ὑφασμάτων ὑφίσταται ἐν Ἀθήναις τὸ τῆς σεβαστῆς δεσποίνης Σπάρτης Καρασταμάτη, ἧς ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια κατῴρθησε νὰ ἐνδύσῃ διὰ τῶν ἐφαμύλλων πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ λαμπρῶν αὐτῆς προϊόντων τὴν μεγαλητέραν μερίδα τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως.

Δυστυχῶς οὐδεμία ἐπίσημος σηροτροφικὴ στατιστικὴ ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι, πρὸς δόγησιν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ καταγίνωσιν εἰς τὸν γεωργικόν τοῦτον κλάδον.

Ἀνατολή-Προῦσα.—Ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἰπωμέν τινα καὶ περὶ τῆς σκωληκοτροφίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἰδίως ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν σηροτρόφῳ Προῦσῃ, τῇ ἰδιαιτέρῳ πατριδί μου.

Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ βιομηχανία αὕτη εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκιακὴ· ἐκτροφαὶ συνήθως εἶνε μικραὶ· ὁ κυριώτερος πόρος ζωῆς τοῦ χωρικοῦ τῶν μερῶν ἐκείνων. Κυριώτερα σηροτροφικὰ κέντρα εἶνε: ἡ Προῦσα μετὰ τῶν περιχώρων, ἡ Πάνορμος, ἡ Νικομήδεια καὶ ἡ Κίος. Κατ' ἔτος ἐκκολλάπτονται 120,000—125,000 οὐγγίαι εἰς τὰ ἔνω τρία μέρη. Ἐτήσια παραγωγή εἰς κουκούλια νωπᾶ 5,400,000—5,500,000 χιλιόγρ. πρὸς 11 γρόσια τὸ χιλιόγρ. ἔχομεν 605,000 (00) χιλ. λίρας τουρκικᾶς κατ' ἔτος εἰσάγουσιν ἀπὸ

τὸ κουκούλι των ἦτοι 20,295,000 περίπου δραχμῶν κατ' ἔτος μόνον ἀπὸ τὰ σκουλήκια! τὰ βλέπετε; αὐτοὶ εἶνε ἀριθμοὶ ἐπίσημοι.

Ἐπάρχει ἀγορὰ εἰδική τῶν κουκουλιῶν τὸ Κοζάκ-Χάνι (χάνι κουκουλιῶν)· πώλησις τῶν κουκουλιῶν εἰς χλωρὰν ἰδίως καταστάσιν μετὰ τὴν ὄκταν 11—15 καὶ 18 γρόσια, εἰς ξηρὰν δὲ μετὰ τὸ κοιλὸν (ἰσταμπόλι). Ἄγων λυσσώδης διεξάγεται κατὰ τὴν ἀγορὰν μερίδος τινός, ἰδίως τῶν διὰ σποροποιίαν προωρισμένων μεριδίων. Εἰδικότης, πείρα καὶ ἐμπορικὰ κόλπα εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ἀνεπτυγμένα· οἱ μεγαλύτεροι ἐμποροὶ Ἀρμενο-Καθολικοὶ, κατόπιν Εὐρωπαῖοι καὶ ὀλίγοι οὐστυχῶς Ἕλληνες.

Πληρωμὴ δεκάτης ὑπὸ τοῦ ἐκτροφέως ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὡς καὶ πάντων ἐν γένει τῶν φόρων του.

Ἡ μεταξουργία εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη. Ἐπάρχουν ἐν Προύσῃ Μεταξουργεῖα μετὰ τέλειον σύστημα ἐργαζόμενα 48, μετὰ ἀτράκτους 2,450 περίπου.

Ἐπάρχουν πρὸς τούτοις καμιὰ 200 χειροκίνητοι ἀνέμοι. Μόνον ἡ ἐξαγωγή τῆς ἀκτεργάστου μεταξῆς (soie grège, ὁπλ. μεταξῆς ἣτις δὲν εἶνε κλωσμένη) ἀνήλθε κατὰ τὸ 1896 εἰς 3,820 δέματα (μπάλλας τῶν 100 χιλιόγρ.) ὅπλα δὲ ἀξίας 14,325,000 φράγκων χρυσῶν, λογιζομένης τῆς ἀξίας τῆς μεταξῆς ταύτης πρὸς 37—38 φρ. χρυσῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Lyon, ὅπου διευθύνονται τὰ 80% δέματα.

Ἡ κατασκευὴ μεταξωτῶν ὑφασμάτων ὑπὸ τῶν ἐν οἴκῳ ἐργατιῶν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἀκμῆς των. Πολὺ δὲ ἀνώτερα τῶν τῆς Lyon, ἃ ὁ εὐφυὴς Γάλλος δυνατὸν νὰ ὑφαινή τῇ βοηθείᾳ καὶ ἄλλης ξένης ὕλης νημάτων.

Τέλος ἀπὸ τοῦ 1888 χρονολογεῖται ἡ ἵδρυσις τοῦ λίαν εὐδοκίμως ἦδη λειτουργούντος ὑπὸ τὴν διευθύνσιν τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου Κεθόρκ-Τορκομιάν αυτοκρατορικοῦ σπυροτροφικοῦ Ἰνστιτούτου, εἰς τὸ ὅποιον ἡ φοίτησις εἶνε διετής· μαθηταὶ πάντοτε θρησκευόμενοι εἶνε δεκτοί. Ἡ διδασκαλία γίνεται μόνον τουρκιστί. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν των οἱ μαθηταὶ ἐφοδιαζοῦνται μετὰ δίπλωμα καὶ ἀποκοτῶν τὸ δικαίωμα νὰ ἐξασκήσων τὸ σπυροτροφικὸν ἐπαγγελμα κατ' ἄπασαν τὴν Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίαν.

Θεσσαλονικὴ - Ἀδριανούπολις - Συρία. — Τῆς μὲν πρώτης ἡ ἐτησίαν παραγωγὴν κουκουλιῶν ὑπολογίζεται εἰς 1,540,000 χιλιόγρ. εἰς νωπὰ κουκούλια, τῆς δευτέρας εἰς 650,000 μόνον καὶ τῆς Συρίας εἰς 4,860,000, ἦτοι ἡ ὅλική ἐτησίαν παραγωγὴν κουκουλιῶν χλωρῶν τῆς Τουρκίας φθάνει εἰς τὸ σθεαστὸν ποσόν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Προύσης, εἰς 12,436,119 χιλιόγρ. καὶ πρὸς 10 γρόσια ἕκαστον 124,361,190 ἦτοι λίρας Τουρκίας 1,243,611, ὅπλα δὲ ἐὰν ἡ Ἑλλάς εἶχε μόνον τριῶν ἐτῶν τοι-

αύτην παραγωγὴν, θὰ ἐπλήρωνε τὴν πολεμικὴν τῆς ἀποζημιώσιν καὶ δὴ ἄνευ Δανείου τε καὶ Ἑλέγγου.

Κρήτη - Σάμος - Ρόδος - Κύπρος. — Ἡ Κρήτη εἶνε καταλληλοτάτη διὰ τὴν σπυροτροφίαν. Καλλιεργεῖται ἐκεῖσε ὁ σκώληξ καὶ τὴν ἀκόμη εἰς πλείστα ὅσα μέρη.

Ἡ σκώληκοςτροφία ἔχει μέλλον εὐρύτατον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Γεωργικὸι κλάδοι, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ταχέως θὰ καταλάβῃ τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ θέσιν τῆς.

Ἐπίσης καὶ ἐν Σάμῳ καὶ ἐν Ρόδῳ ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ καλλιεργοῦσι τὸν μεταξοσκώληκα.

Βουλγαρία - Ρωμανία. — Εἰς ἀμφοτέρους τὰς χώρας ταύτας καλλιεργεῖται εἰς ἀρκετὴν ἐκτασιν ὁ μεταξοσκώληξ, ἐκεῖ ὅπου εὐδοκίμει ἡ μορφή. Ἰδίως ἐν Βουλγαρίᾳ ὅπου ἔχει καὶ εὐρὺ μέλλον. Ἐσχάτως δὲ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἡγεμονίας ἔλαβε προστατευτικὰ μέτρα, τὰ ὅποια γενομένη ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἐν Τουρκίᾳ (ἰδίως ἐν Προύσῃ) ἰσχυόντων ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς Σοβράνης καὶ ἐγένοντο νόμοι τῆς Ἡγεμονίας.

Ἐν δὲ τῇ ἀπωτάτῃ Ἀνατολῇ (Κίνα, Ἰαπωνία, Τουρκιστάν κλπ.) ἡ σπυροτροφία εἶνε ὁ κυριώτερος πόρος τοῦ ἀγρότου τῶν μερῶν ἐκείνων.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ τὸ πρῶτον τῶν χωρῶν ἐκείνων κανονίζει κατ' ἔτος τὴν ἐν τῇ Παγκοσμίῳ ἀγορᾷ τιμὴν τῆς μεταξῆς.

Ἴνα δώσωμεν τέλος ἀμυδρὰν τινα ἰδέαν περὶ τοῦ πλουτοφόρου τούτου ἐντόμου τοῦ λεπτοτάτου καὶ εὐγενεστάτου μεταξοσκώληκος, λέγομεν ὅτι ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ μεταξῆς κατ' ἔτος ἀνέρχεται εἰς τὸ ἀξιοσέβαστον ποσὸν τῶν 25 ἑκατομμυρίων χιλιόγραμμων πρὸς 36 φρ. χρ. ἕκαστον, τὸ ὅλον 900,000,000 φρ. χρυσῶν, ὧν τὸ πλεῖστον ἀναλογεῖ εἰς τὴν ἀπωτάτην Ἀνατολήν.

ΣΤΥΛ. ΣΤ. ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΗΘΟΠΟΙΟΥ

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου μεταξὺ τῶν ἠθοποιῶν τοῦ πρωσικοῦ βασιλικοῦ μελοδράματος καταλέγετο καὶ μία μεγάλη καλλιτέχνης, ἣτις ὅμως ἦτο λίαν ἐπιρρεπὴς εἰς ἀσθένειαν τῶν νεύρων καὶ εἰς συνάγχην. Διὰ τὸ παραμικρὸν παῖσμα ἡ ἰδιότροπος ἠθοποιὸς ἤρριπε καὶ τοὺς συναδέλφους τῆς καὶ τοὺς θεατὰς εἰς τὰ κρῦα τοῦ λουτροῦ καὶ ἐκλείετο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς προσπαζομένη αἰρνιδίαν ἀδιαθέσιν.

Ἐτυχὲς λαίπρον νὰ παρευρισθῆται κάποτε εἰς τὸ θέατρον καὶ ὁ Φρειδερίκος ἀναμένων τὴν ἐναρξιν τῆς παραστάσεως, ὅτε ἐνεφανίσθη εἰς τὸ προσκήνιον ὁ διευθυντὴς καὶ εἶπε: «Κύριοι καὶ Κυρίαί, ἡ Διεύθυνσις μετὰ λύπης σὰς ἀναγγέλλει ὅτι δὲν

ἔμπορεῖ νὰ γείνη παράστασις, διότι αἰρνιδίως ἐπαθεν ἀπὸ κρουολογῆμα ἢ πρώτη ὑψίφωνος».

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Βασιλεὺς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ὑπασιστήν του, δίδει πρὸς αὐτὸν μυστικὴν διαταγὴν, κατόπιν δὲ διὰ νεύματος παραγγέλλει εἰς τοὺς μουσικοὺς τῆς ὀρχήστρας νὰ μείνωσιν εἰς τὰς θέσεις των.

Τί μέλλει νὰ γείνη; Ἐν τέταρτον τῆς ὥρας παρέρχεται τὸ κοινὸν ἀνακίμενον ἐν ἀγωνίᾳ. Ἀφῆνης ὁ διευθυντὴς προβάλλει καὶ πάλιν εἰς τὸ προσκήνιον: «Κύριοι καὶ Κυρίαί, μετὰ χαρᾶς σὰς ἀναγγέλλω ὅτι ἡ πρώτη ὑψίφωνος, ἀναλαβοῦσα ἐκ τοῦ κρουολογήματος, θὰ λάβῃ τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῇ ἐνὶ ὄψει σας».

Καὶ πράγματι ἡ ἠθοποιὸς ἐνεφανίσθη μετ' ὀλίγον. Ἦτο πολὺ ὠχρὰ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔψαλε καλῆτερα. Ποία ἦτο ἡ μαγικὴ συνταγὴ τοῦ Βασιλέως, ἣτις τὴν ἐθεράπευσεν;

Ἡ πείσμων ἠθοποιὸς ἐκάθητο ἡσυχωτάτῃ εἰς τὸ δωμάτιόν τῆς πλησίον τῆς θερμάστρας, ἀδιαφοροῦσα περὶ τοῦ κοινού, τὸ ὅποιον τὴν ἀνέμενον εἰς τὸ θέατρον, ὅτε αἰφνης ἡ θύρα ἠνεώθη μετὰ πατάγου καὶ εἰσῆλθεν εἰς ἀξιωματικὸς ἀκολουθούμενος ἀπὸ τέσσαρας δραγόνους.

— Κυρία, εἶπεν, ὁ Βασιλεὺς καὶ κύριός μου μετὰ διέταξιν νὰ πληροφορηθῶ περὶ τῆς πολυτίμου ὑγείας σας.

— Εἶμαι πολὺ κρουολογημένη, βραγχῆ καὶ...

— Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης τὸ γνωρίζει, καὶ μετὰ διέταξιν νὰ σὰς ὀδηγήσω εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον, ὅπου θὰ θεραπευθῆτε ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον.

Ἡ ἠθοποιὸς ὠχρίασεν.

— Ἀστειεύσαθε! ἐπιθύρσεν.

— Ἀξιωματικὸς τοῦ Βασιλέως δὲν ἀστειεύεται ποτέ.

Καὶ στρέψας ἔνευσεν εἰς τοὺς τέσσαρας δραγόνους, οἵτινες ἐπροχώρησαν, ἤρπασαν εἰς τοὺς βραχίονας αὐτῶν τὴν ὑψίφωνον καὶ τὴν ἀπέθεσαν ἐντὸς ἀμάξης, ἣτις ἀνέμενε πρὸ τῆς θύρας.

— Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον! λέγει ὁ ἀξιωματικὸς πρὸς τὸν ἀμαξηλάτην καὶ ἡ ἀμαξά κινεῖται.

— Σταθῆτε, σταθῆτε, κραυγάζει ἡ ἠθοποιὸς, μὴ φρίνεται πῶς εἶμαι κάπως καλῆτερα...

— Ὁ Βασιλεὺς ἐπιθυμεῖ, Κυρία μου, νὰ γίνετε ἐντελῶς καλά καὶ νὰ παραστήσατε ἀπόψε.

— Ὅχι προσπαθήσω...

— Εἰς τὸ θέατρον, λέγει ὁ ἀξιωματικὸς πρὸς τὸν ἀμαξηλάτην.

Ἡ ἠθοποιὸς ἐνδύεται μετὰ σπουδῆς, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμήν ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἀξιωματικόν:

— Κύριε, ἀφοῦ τὸ ἀπαιτεῖ ὁ Βασιλεὺς, θὰ τραγουδήσω... ὁ Θεὸς ἤξεύρει πῶς!

— Ὅχι τραγουδήσατε θανμάσια.

— Ὅχι τραγουδήσω βραγχῆν.

— Δὲν πιστεύω.

— Διατί;

— Διότι οἱ τέσσαρες δραγόνοι θὰ προσμένουν εἰς τὰ παρασκήνια καὶ εἰς τὸν πρῶτον βραγχῆν τὸ-

νον τῆς φωνῆς σας θὰ σὰς συλλάβουν καὶ θὰ σὰς ὀδηγήσουν εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον.

Καὶ ἰδοὺ δικαί ἡ πρὸ μικροῦ κρουολογημένη ὑψίφωνος ἔψαλε θανμάσια τὴν ἐσπέρην ἐκείνην.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

— Ὁ λιναρόσπορος ὑποβοηθεῖ πράγματι τὴν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐξαγωγήν ξένου σώματος;

Παρατηρήθη τὸ ἔξης: Ἐὰν εἰσέλθῃ τεμάχιον ἀνθρακὸς ἢ μικρὸν πετράδιον ἢ ἄλλο τι εἰς τὸν ὀφθαλμὸν, ἵνα διευκολύνῃ τις τὴν ἐξαγωγήν του, ἀρκεῖ νὰ ἀνασηκώσῃ τὸ κάτω βλέφαρον καὶ νὰ θέσῃ ἐντὸς αὐτοῦ ἓνα κόκκον λιναροσπόρου· κλείει κατόπιν τὸν ὀφθαλμὸν, ὁ δὲ σπόρος προσκολλᾶται ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τοῦ βολβοῦ, κατόπιν δὲ ὀλισθαίνει καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ τέλος ἐξέρχεται γλωβῶδης διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἄκρου, παρασύρων καὶ τὸ εἰσῆλθὸν ἀντικείμενον. Ἀξιοσημείωτον εἶνε καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ λιναρόσπορος καταπαύει ὡς ἀριστον μαλακτικὸν καὶ τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ.

ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ΕΚ ΜΙΚΡΩΝ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

Ποίγιτες τεχνίται.

Κατὰ τὰς γερμανικὰς ἐφημερίδας ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἀπεφάσισε νὰ εἰσαγάγῃ ὡς τεχνίτας τοὺς δύο πρεσβυτέρους υἱοὺς εἰς τὸν ναύσταθμον τοῦ Κιέλου.

Ἐκ τούτων ὁ πρωτότοκος καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου θ' ἀσχοληθῇ ἰδίως εἰς τὴν ξυλουργικὴν καὶ τὴν κλειθροποιίαν, ὁ δὲ δευτερότοκος εἰς τὴν λεπουργίαν.

ΓΝΩΜΑΙ

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Μόνη ἡ δικαιοσύνη φέρει τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν· ὅπλα χωρὶς δικαιοσύνης γίνονται ὅπλα ληστῶν, ζώντων εἰς καθημερινὸν κίνδυνον νὰ στερηθῶσι τὴν δύναμιν ἀπὸ ἄλλους ληστές, ἢ καὶ νὰ κολασθῶσιν ὡς λησταὶ ὑπὸ νόμιμον ἐξουσίαν. Ἡ ἀνδρεία χωρὶς τὴν δικαιοσύνην εἶναι εὐτελεὲς προστέρημα ἢ δικαιοσύνη, ἂν ἐφυλάσσοτο ἀπὸ ὀλοῦς, οὐδὲ χρειαν εἶχε διόλων τῆς ἀνδρείας.

Ἄδαμάντιος Κοραῖς

Ἡ ἀπληστία τῶν συμφερόντων οικονομεῖται μέχρι τινός· ἡ ἀναρχία τῶν ἰδεῶν εἶνε ἀνοικονομία.

Κ. Παπαρηγόπουλος

Ἡ ἔθνικὴ καὶ ἀξία τοῦ ὀνόματος ποίησις καὶ φιλολογία εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ μεγαλείου τῶν ἐθνῶν, οὐτινος εἶνε ὁ πρῶτος καὶ κάλλιστος καρπός.

Δ. Βερναρδάκης

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

— Διδάσκαλε, ἔλεγε πρὸς τὸν διάσημον ψυχίατρον Ἐσκιρόλ, εἰς τῶν μαθητῶν του, ὅτε μου ἐν ἀσφαλῆς κριτήριον πρὸς διακρίσιν τῶν ὀρίων τοῦ λογικοῦ ἀπὸ τῆς παραφροσύνης.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Ἐσκιρόλ προσεκάλεσεν εἰς κοινὸν γεῦμα τὸν μαθητὴν του καὶ δύο ἄλλους ἀγνώστους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἦτο μεμετρημένος καὶ ἀμειπτος κατὰ τὴν περιβολὴν καὶ τὴν συμπεριφορὰν, ὁ δὲ ἄλλος ὅπως τὸ ἀντίθετον.

Πρὶν ἀναχωρῆσαι ὁ μαθητὴς ὑπενεθύμισεν τὴν παράκλησίν του εἰς τὸν ἱατρὸν.

— Κρίνε μόνος σου, ἀπεκρίθη ὁ Ἐσκιρόλ· ἔγευμάτισες μὲν ἓνα σοφὸν καὶ ἓνα τρελλόν.

— Αἶ, τὸ πρόβλημα δὲν εἶνε δύσκολον· ὁ σοφὸς ἦτον ὁ μετρημένος καὶ ἀξιοπρεπής· ὁ ἄλλος οὔτε τί ἔλεγεν ἤξευρεν οὔτε τί ἔκαμνε, δραπέτης φρενοκομείου.

— Καὶ ὅμως ἔχεις λάθος μέγα: Ἐκεῖνος ποῦ τὸν ἐνόμισες σοφόν, ἔχει τὴν ἰδέαν ὅτι εἶνε ὁ Θεὸς Πατήρ, καὶ κρατεῖ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀξιοπρέπειαν, ἢ ὅποια ἀρμόζει εἰς τὴν θείαν προσωπικότητά του, εἶνε δὲ ἀπὸ καιροῦ τρόφιμος φρενοκομείου. Ὁ ἄλλος, εἰς τὸν ὅποιον δίδεις πιστοποιητικὸν τρελλοῦ, εἶνε μίᾳ ἀπὸ τὰς δόξας τῆς γαλλικῆς φιλοσοφίας — εἶνε ὁ Βαλζάκ.

*

Ἡ μικρὰ Νίνα ἐκυλίετο εἰς τὸ πάτωμα καὶ ἔκλαιε. Μετ' ὀλίγον ἔπαυσε καὶ ἤρχισε νὰ συλλογίζεται. Αἰφνης γυρίζει καὶ λέγει εἰς τὴν μητέρα της:

— Μαμά, γιατί ἔκλαια;

— Γιατί δὲν ἤθελα νὰ σ' ἀφήσω νὰ πᾶς ἔξω στὸ δρόμο νὰ τρέξης.

— Ὡ! ναί!

Καὶ ἀρχίζει πάλιν νὰ κλαίη.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Θύματα τῆς ἐπιστήμης.

Εἰς τὸ νοσοκομεῖον Ἅγιος Ἰωάννης τῶν Βρυξελλῶν ὁ χειρουργὸς Ἀλδέρτος Κριξ ἀπέθανεν ἐσχάτως θύμα τῆς ἐπιστήμης. Ἐκτελῶν ἐγχείρησιν ἐδηλητηριάσθη συνεπείᾳ ἀμυχῆς τῆς χειρὸς καὶ ἀπέθανεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Εἰς τὸ αὐτὸ νοσοκομεῖον καὶ ἄλλος ἱατρὸς βοηθὸς τοῦ πρώτου, ὁ Δ^ο Κλάς ἐδηλητηριάσθη καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀποκόψωσιν ἀμέσως τὸν ἀριστερὸν βραχίονα αὐτοῦ ὅπως τὸν σώσωσιν ἀπὸ βεδιῶν θανάτου· καὶ πάλιν ὅμως ἡ κατάστασις αὐτοῦ ἐμπνέει ἀνησυχίαν. Ἰατρικὴ ἐφημερίς ἀναγράφουσα ταῦτα μετὰ πικρίας ἐπιλέγει ὅτι τοιαῦται θυσίαι ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος παρέρχονται ἀπαράτηρητοι καὶ ἀξιοῦνται μόνον μικρᾶς νεκρολογικῆς σημειώσεως, ἐνῶ ὁ θάνατος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης κινεῖ τὸν θαυμασμὸν τοῦ πλήθους· καὶ ὅμως κατὰ τὴν ὑπολείπεται ὁ ἄνευ κλαγγῆς ὀπλων καὶ ἤχου σαλπύγγων

καὶ ποδοβολητοῦ ἵππων θνήσκων χάριν τῆς ἐπιστήμης καὶ χάριν τῶν ὁμοίων του χειρουργῶν τοῦ βελγικοῦ νοσοκομείου;

Θεραπεία τοῦ γήρατος.

Κατὰ τὰς ἀγγλικὰς ἐφημερίδας εἰς ἄγγλος ἱατρὸς ἐφεῦρε μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀναστελλεται τὸ γήρας. Εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐπιτυχούς αὐτοῦ μεθόδου παρατίθεται ὁ διάσημος ἠθοποιὸς Ἐρρίκος Ἴρβιγκ, ὅστις ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἠλεκτροθεραπείαν τοῦ ἀγγλοῦ ἐπιστήμονος. Ἡ θεραπεία τοῦ γήρατος ἐνεργεῖται ὡς ἑξῆς: Ὁ γηράσας τοποθετεῖται ἐπὶ ἔδρας καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ περισφίγγεται διὰ στεφάνης, ἐφ' ἧς ἐκκενοῦνται δύο ἠλεκτρικά ρεύματα, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ ἀστέρου, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια διαρκεῖ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν κατ' ἀρχάς, βαθμηδὸν δὲ φθάνει μέχρι τῆς μιᾶς ὥρας. Μετὰ πέντε δ' ἑβδομάδας τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε λίαν αἰσθητόν. Ὁ γηράσας νεάζει, ὑπάρχουν δὲ οἱ ἰσχυρίζομενοι ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ λευκανθεῖσαι τρίχες, ἀνευ τῆς χρήσεως βαφῆς, ἀνακτῶσι τὸ πρότερον χροῖμα αὐτῶν μαῦρον ἢ ξανθόν.

Τὰ ἀπορριμμάτια τοῦ Λονδίνου.

Εἰς τὴν γενικὴν ἀποθήκην τῶν ἀπορριμμάτων τῆς βρετανικῆς πρωτεύουσας συναθροίζονται κατ' ἔτος τὰ ἑξῆς εἶδη πωλούμενα εἰς τὰς παρατιθεμένας τιμὰς: παλαιὰ χαρτὰ καὶ χαρτόνια φρ. 14,800, βῆκη φρ. 1,200, φιάλαι ἀκέραιοι ἢ συντετριμμέναι φρ. 2,700, φελοὶ καὶ κηρὸς σφραγίδων φρ. 1,400, σπάγος φρ. 4,500, σιδηρικά φρ. 1,600, ὑαλικὰ λευκὰ φρ. 2,400, παλαιὰ βούρτσαι φρ. 100, βιβλία φρ. 200, κίκκαλα φρ. 900, χαλκώματα φρ. 500, μύλυδος φρ. 400, ζίγκος φρ. 400, καυσόξυλα φρ. 400, μαχαιροπήρουνα καὶ ὑποδήματα φρ. 800, καυστοῦκ φρ. 100. Ἐκ τῆς τέφρας τῶν καιομένων ἀκαθαρσιῶν τῆς πόλεως κατασκευάζεται εἶδος τσιμέντου ἀξίας 27,000 φρ. ἐτησίως, ὥστε ἡ ὅλη πρόσδοσις ἐκ τῶν ἀπορριμμάτων τοῦ Λονδίνου ἀνέρχεται εἰς φρ. 60,000 περίπου κατ' ἔτος.

Γιγάντειον θερμομέτρον.

Εἰς Μασσαχουσέτην τῆς Ἀμερικῆς κατασκευάσθη τὸ μέγιστον τῶν θερμομέτρων, μήκους 21 μέτρων. Τοῦτο ἐτέθη εἰς τὸ βῆθος φρέατος 20 μέτρων ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς συστηματικὴν καὶ διαρκῆ μελέτην τῶν μεταλλαγῶν τῆς θερμότητος τῆς γῆς. Λειτουργεῖ δι' αἰνοπνεύματος καὶ πλὴν τοῦ μήκους κατ' οὐδὲν διαφέρει τῶν λοιπῶν κοινῶν θερμομέτρων.

Λουτρὰ διὰ τὸν λαόν.

Ἐγκαθιδρύθη ἐν Παρισίοις τὸ πρῶτον κατάστημα τὸ παρέχον ἀντὶ 20 λεπτῶν μόνον ψυχρὰ λουτρὰ διὰ τὸν λαόν. Οἱ λουτήρες εἶνε ἀπλοὶ, ἀλλὰ καθαροὶ καὶ καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς κατασκευασμένοι· ἕκαστος δὲ τῶν λουομένων εἶνε μόνος ἐντὸς μικροῦ διαχωρίσματος περιέχοντος κάθισμα, καθρέπτην καὶ κρεμάστραν διὰ τὰ ἐνδύματα.